

ŠKOLA POLITIČKOG AKTIVIZMA 2020. GODINE

Autori/ce: Adisa Čakanović, Almasa Bečić, Azra Kerić, Azra Vejseli, Edna Sadiković, Merima Osmanović, Milan Ilić, Muris Vehabović, Nudžejma Jamaković, Selma Ćatić, Tarik Halilović

Mentorica i mentor:

Indira Šabić i Enes Osmančević

Lektorisala: Sanja Dukić

Dizajn: Haris Begić

Štampa: Štamparija OFF-SET

Stavovi izneseni u esejima ne odražavaju nužno stavove Omladinskog pokreta Revolt niti National Endowment for Democracy.

**National Endowment
for Democracy**
Supporting freedom around the world

SADRŽAJ

PREDGOVOR	1
SLOBODA.....	4
Adisa Čakanović: Mediji kao glavni pokretači oblikovanja političke scene.....	5
Azra Vejseli: Politika i hidžab	7
Nudžejma Jamaković: Da li slobodno odlučujemo o kupovini hrane ili umjesto nas odlučuje neko drugi?.....	9
POLITIKA.....	13
Almasa Bečić: Bosanskohercegovačka demokratija i sindrom slijepoga vođe .	14
Azra Kerić: Bosanskohercegovačka medijska scena - pred krajem tunela	16
Edna Sadiković: Politička netransparentnost u Bosni i Hercegovini	21
Milan Ilić: Dodik kao mitološko biće zvano referendumus	26
Muris Vehabović: Brigo moja, pređi na drugoga - građanska ravnodušnost umjesto aktivizma.....	28
Selma Ćatibušić: Mazohizam političke fotelje	31
MLADI	33
Merima Osmanović: Neformalno obrazovanje kao dimenzija političkog aktivizma mladih.....	34
Tarik Halilović: Mladi u BiH: esej.....	37

PREDGOVOR

Ova publikacija je rezultat „Škole političkog aktivizma“, projektne aktivnosti u organizaciji Omladinskog pokreta „Revolt“, nastale kao svojevrsna reakcija na aktuelna zbivanja u Bosni i Hercegovini u cilju obučavanja mladih ljudi vještina potrebnim za efektivno učešće i doprinos jačanju demokratije u njihovim lokalnim zajednicama.

U periodu od 03.-10.08.2020.godine, grupa mladih perspektivnih pojedinaca/ki iz raznih dijelova Bosne i Hercegovine, od kojih su nekolicina kandidati/kinje na ovogodišnjim lokanim izborima, uzela je učešće, a imali su priliku da slušaju predavanja o temama iz sfere lokalne politike, demokratije, vladavine prava, te omladinskog aktivizma.

Mladi kao politička bića, Medijska pismenost, Historijski revizionizam, Osnove političke ekonomije, Politička ekonomija i zajedničko dobro, Politički kompas i vrijednosti, Lokalna politika, Omladinske politike i omladinsko učešće tematske su cjeline kojima su se učesnici i učesnice bavili tokom sedmodnevne „Škole političkog aktivizma“.

Prisutni su imali mogućnost nadograditi ranije usvojena znanja i liderske vještine, ali i učiti o načinima djelovanja kako na lokalnom, tako i na globalnom nivou u svrhu poboljšanja kvalitete života, s posebnim fokusom na mlađe ljude i njihov položaj u modernom demokratskom društvu. Grupa mladih ljudi imala je priliku čuti i iskustva istaknutih aktivista/kinja iz Bosne i Hercegovine ali i regionala, poput Asje Dizdarević, Dine Bajraktarević, Amine Imamović, Dajane Bakić, Darka Brkana, Dine Šakanovića, Predraga Momčilovića, Luke Božovića i Branka Ćulibrka. Pored njih, učešće u predavanjima uzeli su i profesori iz Banjaluke, Sarajeva i Tuzle: Andjela Pepić, Indira Šabić, Enes Osmančević, te pravni ekspert Vehid Šehić.

Svjesni činjenice da je aktivizam u današnjem svijetu nedovoljno cijenjen, što nije neočekivano budući da živimo u komercijalizovanom društvu gdje je sva valurizacija u novcu, sasvim je očekivano da neke vrijednosti iz prošlosti poput porodice, solidarnosti, povjerenja, vjere, nisu atraktivne. Kao članovi i članice Omladinskog pokreta „Revolt“ odlučili smo dati na značaju istome, odnosno

omladinskim politikama i omladinskom učešću u proaktivnom djelovanju u procesu donošenja odluka koje se tiču cijelog društva. Osnovni motiv bio je objasniti vrijednosti aktivizma u kreiranju mjesta za sve one koji žele napredak u sferama ekonomskog, političkog, kulturnog, medijskog i svakog drugog djelovanja. Izostanak djelovanja i podrške institucija Bosne i Hercegovine dodatni je razlog koji negativno djeluje na mlade, te ih tjera da u nedostatku motivacije odlaze u neki bolji svijet koji će im omogućiti sve ono što njihova matična država nije bila u stanju pružiti.

Dugoročni cilj projekta pored motivacije građana/ki da donose informirane odluke, unaprijede svoj angažman u procesima donošenja istih na lokalnom nivou, te da zahtijevaju odgovornost i transparentnost izabralih političara i političarki koji su izabrani/e da ih predstavljaju u mandatu od četiri godine, jeste i težnja jačanju mehanizama odgovornosti koji će obezbijediti efektivne platforme za participaciju svih građana/ki bez obzira na dobnu skupinu, te zadovoljiti njihova prava u oblikovanju i monitoringu odluka koje ih se tiču.

U vrijeme kada se sve veći broj mlađih uključuje u politiku i političke procese, pa su samim tim plijen manipulacija, veoma je važno poduzeti konkretnе korake u sferi političkog opismenjavanja mlađih, posebno onih koji se po prvi puta kandiduju. Pored toga, važno je naučiti kako biti na pozicijama moći, ali istovremeno biti aktivista/kinja, što prelazi uobičajne granice očekivanja javnosti. Odnosno, biti predstavnik/ica koji ambiciozno gura društvo ka promjenama u cilju dostizanja socijalne pravde, a ne postizanja kontrole nad građanstvom. Aktivizam je, historijski gledano, igrao glavnu ulogu u pobjedi nad robovlastištvom, borbi protiv diktatorskih režima, zaštiti radnika/ica od eksploracije, zaštiti okoliša, promociji jednakosti među polovima, borbi protiv rasizma i drugim važnim društveno-političkim problemima. Drugim riječima, aktivizam je bunt protiv onoga što nam se nameće kao postulat. Za aktivizam lijek nije antibiotik, već vitamska bomba koja nam daje energiju za dalje borbe. Vrisak koji ide izvan zadanih granica konvencionalne politike. Protivljenje koje za cilj ima alarmiranje na postojeće nepravilnosti i rad na ispravljanju istih.

Prijatno smo iznenađeni angažmanom, voljom i entuzijazmom mlađih ljudi koji su do jučer bili neprimjetni u svojim zajednicama, a danas tako hrabro brane stavove sebi sličnih sukobljavajući se s okoštalom strukturu koja ne bi željela bilo kakve promjene. Intencija i smjer su pozitivni, samo još nedostaje kvantitet.

Ako to ne bude dovoljno ove godine, zasigurno neće nedostajati naredne. Primijetan je rezultat kod svih učesnika/ca koji su u individualnim razgovorima iskazali svoj utisak i osjećaj da su jasniji u svojim izražavanjima i postupcima, te da im je Škola donijela mnogo korisnog što žele unaprijediti. Kako kažu, iako su u jednom trenutku sumnjali u to da li da se bave aktivizmom, shvatili su da su upravo sada na pravom putu koji ih vodi u dalje pobjede.

Danas, kada se sve svelo na testiranje „kojih je više“, bez jasnog programa djelovanja, ova grupa mladih ljudi će pokazati svijetu kako se prave promjene. Naravno da se iskustvo ne stiče preko noći, već je to kontinuirani proces koji je izložen raznim propitivanjima odanosti ideji, upornosti i toleranciji. Element, vremenu. Što bi rekli naši stari: Ništa se ne dešava preko noći. Sazrijevanje je ključ uspjeha, a mi vjerujemo da su naši ovogodišnji učesnici/ce pravi ljudi na pravim mjestima puni želje i elana za rješavanje novih izazova koji se pred njih budu stavljali, svjesni da u tom sazrijevanju ne smiju od lijevih postati desni, odnosno od desnih lijevi. Cilj je jasan – jedino uporan rad, trud, zalaganje i svakodnevno učenje dovest’ će pojedinca/ku do jasnih rezultata.

Tim Omladinskog pokreta Revolt

SLOBODA

- **Adisa Čakanović:** Mediji kao glavni pokretači oblikovanja političke scene i svijesti građana
- **Azra Vejseli:** Politika i hidžab
- **Nudžejma Jamaković:** Da li slobodno odlučujemo o kupovini hrane ili umjesto nas odlučuje neko drugi

MEDIJI KAO GLAVNI POKRETAČI OBLIKOVANJA POLITIČKE SCENE I SVIJESTI GRADANA

Adisa Čakanović

„Politika se temelji na stalnom pokušaju utjecaja ili nadzora. Da bi se na vlast došlo, kao i da bi se na vlasti ostalo, nužno je, prije svega – stalno komunicirati“ (M. Bongran).

Zajednice i pojedinci su neprestano bombardirani porukama raznih izvora, uključujući televiziju, bilborde i časopise. Te poruke ne samo da promoviraju proizvode, nego i raspoloženja, stavove i osjećaj onoga što jeste, a što nije važno. Bez sposobnosti filmova, časopisa i novinskih medija da pokriju hiljade kilometara, ljudi ne bi bili poznati. U stvarnosti, u prošlosti su bili poznati samo političke i poslovne ličnosti, kao i nekolicina dobro poznatih odmetnika.

Nije uvijek postojao trenutni nivo medijske zasićenosti. Mnoge porodice srednje klase nisu ni posjedovale televizor. Danas televiziju možemo naći u najširošnjim domovima, a u većini domova srednje klase postoji i više televizora. Ne samo da se povećala dostupnost, nego i programiranje postaje raznoliko sa emisijama čiji je cilj zadovoljiti sve uzraste i stavove.

Nakon popraćenosti toka razvoja medija, područja njihovog djelovanja i krajnjih ciljeva, dolazim do sljedećeg zaključka. Dok mediji prikazuju primamljivu sliku, te pritom očaravaju gledaoce kreativnim i kvalitetnim taktikama, oni uspješno kupuju stavove, stiču popularnost i oblikuju javno mišljenje u svoju korist. Od velike su koristi političkim elitama.

Mediji se smatraju aparatom svjetske politike. Televizija čini puno za biranje predsjedničkih kandidata. U procesu nominacije, televizija je postala kralj, a kandidati kreiraju svoje rasporede i planove za postizanje što veće medijske izloženosti.

Demokratski izbori ne bi trebali biti samo slobodni i pošteni, trebaju biti viđeni i prikazani na takav način. Mediji u tome igraju ključnu ulogu kroz predstavljanje

informacija i analiza, te stvaranje glasova za glasače.

Konkretan primjer možemo navesti osvrtom na političku scenu Bosne i Hercegovine. Kako bi prikazali odnos medija i političke elite, možemo analizirati reklame na bilbordima van perioda zvanične izborne kampanje. Kandidati zlo-upotrebljavaju resurse kako bi izdigli svoju kampanju i promovirali se. Transparency International u BiH (TI BIH) podnio je prijave Centralnoj izbornoj komisiji BIH protiv Stranke demokratske akcije (SDA), Demokratske fronte (DF) i Socijaldemokrata (SD), jer su ove stranke već istakle svoje reklame na bilbordima, što su zabilježili i terenski posmatrači TI BIH na više lokacija. Primijećene su i objave na društvenoj mreži Facebook, putem koje se vršilo sponzorirano oglašavanje.

Kroz priču putem medija, političke stranke teže podršci naroda kako bi stekle moć i pravo na vlast. Izborima se donose ključne odluke koje se tiču budućnosti nacije, države ili grada. Ishod u velikoj mjeri ovisi o načinu na koji ih izvještavaju mediji. Televizija nudi gledaocima jednu stranu priče dok snima kandidate. Zašto ovo kažem? Jednostavno je. Neki od kandidata pred medijima uspješno glume "profesionalce", lidere koji su od povjerenja.

Stvarnost je odista daleko od te "profesionalnosti". Zato kažemo da su mediji ti koji omeđuju naše razumijevanje političkih događaja i čine da kao članovi određene zajednice, na osnovu njihovih interpretacija, kreiramo mišljenje o političkim događajima, tokovima i akterima.

Izborni zakon BiH koji se odnosi na medije i njihovo ponašanje iščekuje sljedeće...

„Mediji u Bosni i Hercegovini će pravedno, profesionalno i stručno pratiti izborne aktivnosti uz dosljedno poštivanje novinarskog kodeksa. Elektronski mediji će pratiti predizborne aktivnosti i pridržavati se principa uravnoteženosti, poštenja i nepristranosti. Niti jedan politički subjekt ne može imati povlašten položaj u odnosu prema drugom političkom subjektu“. Međutim, primijećeno je da se u praksi ove riječi ne poštuju. Ta medijska slika u BiH, ponašanje medija i njihovo djelovanje, pogotovo tokom predizborne kampanje, aludira na njihovu službu političkim strankama.

Ako se za privatne medije i može reći da smiju biti privrženi ovoj ili onoj opciji, to svakako ne bi smio biti javni servis, čiji vlasnici smo svi mi. Općenito gledajući, „mediji u BiH u ovisnosti od interesa vlasnika, svrstavaju se na jednu od političkih strana“, zaključuje Vladimir Šušak iz Udruženja „BH novinari“.

Mediji i novinarstvo su gotovo uvijek bili pod nekom vrstom uticaja i kontrole i gotovo po pravilu je ova profesija služila interesima nekih (uglavnom političkih) centara moći, dok je javni interes zadovoljavan samo u slučaju da nije u suprotnosti sa interesima pravih „gatekeepera“. Odnos medija i politike je i nakon raspada jednopartijskog sistema i dolaska demokratije, ostao nepromijenjen – mediji su i dalje podanici političkim subjektima i vlasti. Taj odnos je poprimio klijentelistički karakter. Na sceni je svojevrsna simbioza, pri čemu vlasnici medija, urednici i novinari uživaju različite oblike političke podrške, dok zauzvrat postaju produžena ruka političkih patrona. Direktori, urednici i novinari se nerijetko putem političkih linija postavljaju na najodgovornije funkcije u domaćim (javnim) medijskim kućama, ili vremenom postaju praktično privatni PR agenti određenih političara ili političkih subjekata.

POLITIKA I HIDŽAB

Azra Vejseli

Budući da moderno društvo protežira demokratski poredak, naivno bi se dalo zaključiti da je danas kroz koncept građanske slobode, odnosno prava čovjeka i građanskih prava, sve moguće i da je realan život pojedinca u njegovu vlastitom htijenju koje ne pruža ugrozu drugima ili sistemu. Primarni cilj ovoga eseja je da problematizira na koji način se danas pravo odijevanja žene – muslimanke u Bosni i Hercegovini prihvata, interpretira i projicira u političkom sistemu, dok se kontekstualno nastoji pokrenuti dijalog o nužnosti emancipiranja i infiltriranja žena sa hidžabom u političko društvo kroz njihovu borbu s problemima i diskriminacijom prema odjevnom kodu.

Hidžab u današnje društvo nerijetko biva trn u oku pojedinim posmatračima jer kao neuobičajen način odijevanja daje prostor narodnim masama za stvaranje predrasuda i kategorizaciju ljudi. Ono što je najžalosnije, pri samom zapošljavanju hidžab je diskriminisan, jer, u dosta javnih ustanova nije dozvoljeno nošnje hidžaba. Hidžab u vjerskom pogledu znači pokrivanje kose, zaštita za žene od pogleda, seksualiziranja i bluda. Nošenje hidžaba ni u jednom trenutku ne znači da osoba sa hidžabom nije kompetentna za određeni posao. Ne bi trebao da je ograničava, međutim zbog nepoštovanja ljudskih prava, to je nažalost tako. Nošenje nakita u obliku kršćanskih križeva se u potpunosti toleriše, dok bilo koji vid hidžaba, turbana nije dozvoljen. Želim da razbijem predrasude o tome kako hidžab i politika ne idu zajedno. Hidžab ne treba biti prepreka u aktivnom sudjelovanju u političkom životu. To je naša obaveza – moralna, vjerska, ali i ljudska da doprinesemo društvu u kojem se nalazimo. Ovim potezom želim ohrabriti i druge mlade osobe, a naročito žene u Distriktu da se aktiviraju, vrše svoje građanske dužnosti te da se obrazuju. Politike se ne treba plašiti jer je ona jedino sredstvo kojim se stanje u našem društvu može promjeniti nabolje. Bilo kakav odnos negiranja identiteta kulture vjerovanja etičkog i moralnog diskursa pojedinca i kolektiva ne može doprinijeti prosperitetu modernom društvu 21.vijeka u kojem se nalazimo i u kojem živimo. Zbog toga što svaka negacija proizlazi iz straha a strah iz neznanja. Islam jasno daje odgovor na pitanje kako bi oblačenje sljedbenika trebao izgledati, i do dana danas, ta tema je diskutabilna. Iako imamo jasne zakone po kojima bi trebalo to izgledati. Zbog današnje slobode govora ona jeste ovakva kakva jeste, i zbog toga i prolazi diskusije. Nakon godina socijalističke zabrane vjerskih tradicija, vraćanje žene vjeri i islamskim običajima, ponovo je izloženo, ovaj put europskim i zapadnjačkim utjecajima koji dovode do toga da je sve manje mlađih pokrivenih muslimanki. Različiti politički režimi nastoje da iskorijene hidžab donosivši razne zakone o zabranjivanju njegovog nošenja. Ova tema je veoma bitna s obzirom na to da je broj muslimanki u svijetu oko 20 miliona. Nošenje mahrame ne znači pitanje države, nego lični personalni stav pojedinca. Ja kao jedna od djevojki koja se bavi politikom pritom nosim hidžab, susretala sam se raznim vidovima diskriminacije. Od prijetnji do ismijavanja i pokušaja fizičkog napada. Ništa od na navedenog me nije sprječilo da se počnem baviti onim čime volim i da se bavim poslom koji je bitan za čitavo društvo u kojem se nalazim. Iako se nakon bilo kakvog vida diskriminacije na trenutak pojavi osjećaj straha i manje vrijednosti, to brzo prođe samom činjenicom da moj hidžab, i moja kruna, nekom smeta. U Bosni i Hercegovini imamo jednu ženu sa hidžabom u politici. Riječ je o Samri Ćosić-Hajdarević, zastupnica

u Vladi Kantona Sarejevo, u Srbiji Misala Pramenković.

Unatoč svim tim problemima i teškoćama s kojima se susreću pokrivenе žene u ovoj postmodernističkoj epohi čovječanstva, u kojoj se zahvaljujući predrasudama i netrpeljivosti određenih ignorantnih grupacija, pokrivena žena smatra zatočenom, zarobljenom, potlačenom i omalovažavanom, te uskraćenom bilo kakvih prava, ipak, te žene ostaju kao primjer i uzor svima u ostvarivanju uspjeha na svim životnim poljima i istovremenom upravljanju važnim funkcijama i stubovima društva poput porodice, akademske, političke i poslovne funkcije, te manifestiraju simbol borbe za jednakost spolova u društvenoj zbilji.

DA LI SLOBODNO ODLUČUJEMO O KUPOVINI HRANE ILI UMJESTO NAS ODLUČUJE NEKO DRUGI?

Nudžejma Jamaković

Ljudska sloboda izbora prilikom kupovine prehrabnenih proizvoda je samo pojam nametnut potrošaču kao dodatni alat za manipulaciju prilikom kupovine. Ako te uvjerim da ti nešto treba i da si ti to odabrao, to radim da bi ti pomislio da imaš moć prilikom kupovine nečega što sam ti prodao prije nego si ti uopće i znao šta ti prodajem.

Ako se potrošač osjeća moćno prilikom kupovine zato što misli da je on taj koji ima pravo izbora u svijetu neizbora, odnosno u svijetu nametnutog izbora, zadovoljstvo koje osjeća će ga potaknuti na veću kupovinu, potrošnju novca na nešto što mu često nije ni potrebno, veće simpatije prema nekom proizvodu i obavezno ponovljenu kupovinu. Ako ti ponudim veći izbor artikala, ipak ćeš gotovo uvijek „odabrat“ ono što ti se „servira“ na već unaprijed određeni način. Svi mi volimo da se osjećamo moćno i pri tome se osjećamo još moćnije ako mislimo da je primarni cilj prodavača da mi kao kupci budemo zadovoljni. Istina je ustvari da je primarni cilj dobra i stalna zarada, a da bi se to postiglo, uslov je zadovoljstvo potrošača. U suštini priče, potrošač nije moćnik koji bira, potrošač

je igračka kojoj se prodaje ono što pravi moćnik želi.

Ono što je kupcu stalno pred očima, to će kupovati. Na ulicama su postavljeni bilbordi koji su kupcima non-stop pred očima, a na njima ne bilo kakvi, već odabrani proizvodi. Ne proizvodi koje ste vi odabrali, već koje je odabrao neko za vas. Televizijske reklame u domovima se emituju kako ciljana populacija ne bi bila rasterećena ni u svom porodičnom ambijentu. U tako opuštenom ambijentu će marketing poruka lakše ostvariti svoj cilj. Prvo ću da te rasteretim, opustim, umazim i onda „obradim“ onako kako to meni odgovara. U marketima se na nivou očiju i na dobro plasiranim policama nalaze prehrambeni proizvodi za koje je kompanija izdvojila najviše novca za dati plasman i koje su kupci izdvojili kao najbolje svojom kupovinom. Da, proizvodi koje ste vi najviše kupovali se sada nalaze na nivou vaših očiju da ih još lakše primijetite. Ali niste ih kupovali zato što ste vi to tako htjeli, već zato što ste obrađeni jako dobro na razne načine. Na nivou očiju se često nalaze najskupljii proizvodi. Kome bi palo na pamet da se saginja i traži niske cijene? Proizvodi koji su namijenjeni djeci imaju prilagođenu ambalažu koja lahko privlači njihovu pažnju. Osim toga, nalaze se na nivou očiju djeteta kako bi molečivo tražili od roditelja da im to kupe. Roditelji bi se rijetko sami sjetili da kupe djetetu ono što ono ne traži. Ako na reklami vidite dječicu, poželjet ćete i vi da osjetite kroz taj proizvod osjećaj blaženstva. Čak i ako niste vi nasjeli, vaše dijete će vas natjerati na to. Naravno da će vam se uz kasu, dok stojite i čekate red, izložiti određeni prehrambeni i duhanski proizvodi koji lahko plijene pažnju. Tu se obavezno nalaze određene dječije poslastice. Ako dijete nije vidjelo poslasticu ranije, tu je sigurno neće propustiti. Nametnuto vam je da kupujete proizvode određenog brenda kako biste bili u trendu. Skuplji proizvod i to proizvod isključivo određenog brenda će učiniti da drugi pomisle da imate veliku kupovnu moć. Svi žele da se osjećaju bogato, a materijalno bogatstvo danas ima svoj primat. Vi ne kupujete određeni automobil zato što vi to želite, već zato što vam je nametnuto da to želite i da ćete se osjećati sretnije, bogatije i moćnije ako vozite baš taj automobil. Ljudi zaboravljaju da istinska sreća često nema veze s time koji automobil vozite, ali priznajemo da je lakše kad se plače u ferariju, nego na biciklu – slabija je šansa da te neko vidi kako se „glupiraš“. Na vaš zahtjev je napravljen specijalan čips za konzumaciju prilikom vožnje u automobilu. Je li vam čips u toku vožnje doista potreban? Kupujete flaširanu vodu uvjereni da je bolja od one s česme. Jeste li sigurni u to? Pored toga kupujete flaširanu vodu samo određenog brenda da biste bili priznati u društvu. Je li neka druga flaširana voda manje kvalitetna? Na ambalaži će ti napisati određenu

poruku, koja će te potaknuti da se dobro osjećaš i proizvod opet kupiš. Da li si u stanju sam sebe motivisati i usrećiti ili to treba da radi neko za tebe, onako kako on hoće? U svijetu potražnje i ponude nije bitno kako se ti želiš osjećati, već se osjećaš onako kako ti se nametne. Kad ste žedni, prije ćete posegnuti za gaziranim ili negaziranim sokom, jer vam je to predstavljeno kao statusni simbol koji vas okrepljuje. Jeste li sigurni da vam napitak pun šećera može bolje utaliti žeđ nego obična voda? Tu se grdno varate. Jedete u određenim restoranima ne zato što je hrana tu ukusnija, već da biste bili poznati, viđeni i slavni. Kupujete kahvu određenog brenda zato što je kupuju svi iako vam je možda neka druga ukusnija, ali je manje poznata i vi je ne uzimate u obzir prilikom svoje kupovine. Ako na reklami mlađa populacija vidi medijsku ličnost ili nekog sportistu kako reklamira određeni proizvod, naravno da će slijediti svog idola. Kad vidiš svog prijatelja kako slijedi određenu ideologiju, velike su šanse da ćeš mu se pridružiti. Samo rijetki žele da se izdvajaju. Najviše je onih koji se vode krilaticom „Kud svi Turci, tu i mali Mujo“. Nije potrebno merketinški obraditi sve Muje. Dovoljno je obraditi par Muja i svi postaju Mujice bez velikog truda. U svijetu neshvaćenih, obični je čovjek najjeftinija reklama.

Čovjek kao radno sposobno biće treba hranu za održavanje života, a da biste održali život, ona mora da doprinosi vašem zdravlju. Međutim, čovjek kao hedonističko biće u današnjem svijetu ne jede samo da bi preživio, već da bi osjetio i zadovoljstvo. Većinom se reklamiraju nutricionistički nekvalitetni prehrambeni proizvodi, koji ne doprinose vašem zdravlju, već samo zadovoljavaju energetsku i hedonističku potrebu. Kad ste vidjeli da se reklamira nutricionistički kvalitetna hrana koja pogoduje vašem zdravlju kao što su visokovrijedna ulja, orašasti plodovi, sjemenke, voće, povrće, sirevi, med, pravi sokovi, integralne žitarice, jaja, meso u manjoj mjeri itd. Reklamiraju se proizvodi koji zadovoljavaju vaša čula i stvaraju ovisnost zbog određenog omjera šećera, zaslađivača, soli, aroma, boja i drugih aditiva. Kupuješ nesvesno ono što ti nije potrebno za tvoje vlastito zdravlje i održavanje života, jer se ljudska potreba za hedonizmom i ovisnost o ugljikohidratima koristi kao moćno oružje za usmjeravanje kupovine u određenom pravcu za dobrobit tuđeg profita. Zato su u Americi slatkiši i pića s puno šećera bili godinama glavna ponuda za obroke u školama, što je dovelo do pretilosti učenika, čime je ugroženo njihovo zdravlje. Kad ti ugroze zdravlje, onda postaješ i kupac farmaceutskih proizvoda i zalaziš još dublje u labirint nametnute kupovine iz kojeg je teško naći izlaz. Unazad nekoliko godina, takva ponuda hrane i pića se izbacuje iz boksova u školama, a učenicima se nastoje ponuditi

„zdraviji“ obroci. Razne grickalice i pića s puno vještačkog šećera se predstavlja-ju kao nešto neizbjegno između obroka ili prilikom nekog slavlja. Ako to nemate na svom stolu, jednostavno niste normalni. U suštini vas upravo ta hrana čini nenormalnim ovisnikom o ogromnoj količini šećera, koji na vas djeluje kao droga i pri tome uništava vaše zdravlje i, s vremenom, vaš fizički izgled. Nije problem u hedonizmu i ljudskoj potrebi za zadovoljstvom, već što se to predstavlja kao primarni kriterij prilikom izbora hrane.

Slobodu izbora prilikom kupovine nemaju oni koji su svjesni raznih načina manipulacije ljudskog uma i time ljudskih života, već oni koji tu svjesnost primjenjuju u praksi. Nije samo poenta toga šta ti znaš, već šta radiš. Ako ne radiš ono što znaš, onda svejedno ne vlasaš sobom, već tobom vlada neko drugi. Um pravi razliku između onih koji imaju i onih koji nemaju izbora prilikom kupovine ne samo prehrambenih proizvoda, već bilo čega drugog. Može li um danas ugledati svjetlo dana pored silnih reklama i drugih metoda privlačenja pažnje na odabране artikle. Nije nemoguće, ali je jako teško. Toliko je teško da ćete postati otuđenik od društva u želji da budete zdravi, lijepi, puni snage i volje za životom. Nažalost, došla su takva vremena kad je otuđenost jedini način da doista budete sretni i zadovoljni. Međutim, svjedoci smo toga da i otuđenici mogu pronaći svoju grupu istomišljenika i ipak imati prijatelja u borbi za zajedničko bolje sutra. Mujo je taj koji nije svjestan toga da nije moćnik koji bira u kojem će društvu biti, već igračka koja bira u koju kutiju igračaka će upasti bez ugleda za kojim toliko trči. Ali nije bezvrijedan, jer da nema igračaka, igrači se ne bi imali čime igrati.

POLITIKA

- **Almasa Bečić:** Bosanskohercegovačka demokratija i sindrom slijepoga vođe
- **Azra Kerić:** Bosanskohercegovačka medijska scena - pred krajem tunela
- **Edna Sadiković:** Politička netransparentnost u Bosni i Hercegovini
- **Milan Ilić:** Dodik kao mitološko biće zvano referendumus
- **Muris Vehabović:** Brigo moja, pređi na drugoga - građanska ravnodušnost umjesto aktivizma
- **Selma Ćatibušić:** Mazohizam političke fotelje

BOSANSKOHERCEGOVAČKA DEMOKRATIJA I SINDROM SLIJEPOGA VOĐE

Almasa Bečić

U posljednjoj dekadi dvadesetoga vijeka, na Balkanu su mnogi kolektivi težili ostvariti se u užem nacionalizmu. Principom *nacija sre definira*, proveden je niz (kvazi)reformi, tranzicijske, vlasničke transformacije, monetarne stabilizacije, i razne mijene, sve uz pretenzije da demokratija treba čekati da se uspostave nacije na zaokruženim teritorijama. Sve se svelo na pokušaje preko oktroisanih reformi, koje nisu proisticale iz građanskog modela u smislu optimalne organizacije i unutrašnje sinergije, nego su diktirane "odozgo", putem direktiva. Taj sindrom vođe opstao je do danas. Daleko od prototipa mesijanskoga vođe, balkanski proto je slijepi vođa koji zloupotrebljava povjerenje mase koja mu se, paradoksalno, slijepo predaje. Budući da je sudbina u rukama vođe koji ne zna kuda hodi, građani zalaze u slijepе ulice, povlače neriješena pitanja, teritorijalna i geostrateška, samoispitujući se: da l' smo Istok, il' smo Zapad, da l' smo građansko društvo? Preispitujući međuodnos i uloge mase i njezinih vođa, pravo pitanje, koje je i predmetom ovoga esejiziranja je zapravo: *zašto narod toleriše iracionalno ponašanje vođa?*

Bosanskohercegovački tranzicijski put, od kolektivizma ka individualizmu, još uvijek je u procesu. Problem društva, pojedinca i institucija još traje. Pitanje je zašto se to dešava? Stagniranje u tzv. kvazitranziciji izrodilo je tiranijodemokratski sistem u kojem se "demokratski" veliča nacija, partija i vođa. To potvrđuje trojako oblikovana struktura moćnika: ugnjetavači – profiteri – zastrašivači, u kojoj: a) prvi koji drže poluge moći, rade šta, kad i kako žele bez polaganja računa, jesu predstavnici vlasti; b) drugi koji bezrezervno, bespoštedno hrle na visoke pozicije, pretežno su u javnom sektoru, ne biraju sredstva i ne štede žrtve; i c) treći koji principom zastraši pa vladaj, prijete i utjeruju strah u kosti onima koji se pobune na bilo koji način protiv režima vladajućih. Funkcioniraju na relaciji međuovisnosti zarad očuvanja vlastitih interesa. Ima li demokratija odgovor za ove devijantnosti?

Sloboda – dostojanstvo – građanski aktivizam – odgovornost

Društvenu demokratičnost moguće je percipirati i propitivati kroz slobodu, dostojanstvo, građanski aktivizam i odgovornost. To su četiri neizostavna, prožimajuća faktora svake pa i demokratske uspješnosti. Nedostatak bilo kojeg od navedenih faktora uzrokuje nefunkcionalnost demokratskoga društva. Uskraćivanje slobode misli, govora ili izbora vodi u autoritarni režim u kojem se problemi detektuju kasno, pa se promjene dešavaju samo revolucionarnim putem, prevratom kolosalnih razmjera. Druga opcija, unutar demokratskoga sistema koji je zasnovan na pojedincu, građaninu, na pravnoj državi, nudi rješenje određenom zakonodavnom procedurom, po zadatom algoritmu na civiliziran način. Na tom slobodarskom putu nužno je čuvati svoje i tuđe dostojanstvo kao mjerilo stepena socijalne prilagođenosti i življena unutar društvene grupe.

Iskorak iz nezadovoljnog sistema odlikuje građanski aktivizam koji se ostvaruje kroz one koji se odupru nefunkcionalnom sistemu zarad viših ciljeva, ujedno ostvarujući svoja osnovna građanska prava. Građanski aktivizam kreće od pojedinca, koji opet mora pokrenuti druge kako bi proces dobio na značaju i krčio put ka promjenama i cilju. Ipak, nije dovoljno biti aktivan, već i nositi odgovornost, koja je povezana s kritičkim promišljanjem o situaciji u kojoj se građanin kao individua nalazi. Procjenjivanje prednosti i mana djelovanja odlučit će o daljim postupcima. Pri tome treba voditi računa o vrijednostima za koji se pojedinac ili grupa pojedinaca zalaže.

Pravilo izvlačenja

Iz svega navedenog, nameće se zaključak da su osnovne ćelije za moderno demokratsko društvo institucije koje služe kao korektiv naših želja, htijenja, ambicija, ali i mogućnosti. Bez njih nije moguće funkcionirati kao društvo slobodnomislećih odgovornih građana. Funkcionalno rekonstruisanim institucijama demontirat će se utjecaj političkih stranaka i njihovih vođa u lošoj improvizaciji demokratije. Automatski će se otkloniti nepotizam kao način formalnog iskazivanja "brige" za državu i građane, kojim pomenuti akteri grade branu za bilo kakve promjene, pogotovo one koje će ugroziti uspostavljen sistem potreban za

zadovoljavanje njihovih ličnih interesa. Rješenje zasigurno leži u obrazovanju, u podučavanju i poticanju mladih naraštaja o bitnosti učestvovanja u aktivnom djelovanju u lokalnoj i široj zajednici države u kojoj žive na izgradnji demokratskih institucija koje će biti brana devijantnom ponašanju. Takav demokratski osviješten pojedinac, tražeći konkretnu argumentaciju za poboljšanje prethodnog rješenja, neće dopustiti da bude izmanipuliran bilo kojim "višim interesima". Time će biti spremam i sposoban zajedno s drugima preuzeti odgovornost za ponuđeno poboljšanje uređenosti institucija kao orijentira za buduće djelovanje. Takav pristup će obezbijediti i potreban broj osviještenih pojedinaca unutar grupe, kao osnove za konekciju s drugim grupama, te stvaranju pozitivnog javnog mnijenja za uspostavu "pravila igre" u cijelokupnoj društvenoj zajednici. Promjene polaze od pojedinca, koji odlučno djelujući najprije kroz manjinu i konačno kroz masu, dolazi do promjena, kao u aforizmu: Ja, ludi vrabac, pošao sam jastrebu u po-hode. Jedva sam izvukao živu glavu. (Meša Selimović 1970. Tvrđava) Poanta je upravo u izvlačenju iz ugroze u pravno koncipiranu i demokratsku zajednicu!

BOSANSKOHERCEGOVAČKA MEDIJSKA SCENA - PRED KRAJEM TUNELA

Azra Kerić

Bosna i Hercegovina je u procesu demokratske tranzicije i ulaska u Europsku uniju i NATO savez, kako bi se oporavila od ratnih posljedica i nastavila svoje egzistiranje kao razvijena i stabilna zemlja. Da bi uspješno okončala taj proces, u Bosni i Hercegovini se mora osigurati (obuhvatan) slobodan medijski prostor.

Bosna i Hercegovina je rangirana na 58. mjestu, po Indexu slobode medija, koji godišnje objavljuje nevladina, međunarodna organizacija Reporteri bez granica (Reporters Without Borders). Rangira se 180 zemalja iz cijelog svijeta. Ova pozicija ukazuje na relativnost slobode medija u Bosni i Hercegovini i činjenicu da postoji izbor pri odabiru medija putem kojih ćemo se informisati. Navedeni zaključak može da podstakne dva pitanja. Da li strane medijske kuće i domaći, nezavisni, privatni mediji imaju perspektivu razvoja zdravog medijskog

okruženja u BiH? Da li strane medijske kuće i nezavisni, domaći, privatni mediji nastupaju objektivno na bosanskohercegovačkoj medijskoj sceni? *Da li njihova sloboda znači i dosljednost medijskoj etici?*

Kako je već navedeno, bosanskohercegovački medijski prostor pruža mogućnost izbora da publika prati javne ili privatne medije, domaće ili strane, lokalne ili regionalne, medije koji su očigledno kontrolisani (od strane političkih partija, pojedinih moćnika itd.) ili medije koji djeluju slobodno (bar od domaćih aktera), medije koji samo prenose tuđa otkrića ili medije koje rade istraživačku priču i svoj sadržaj kreiraju sami. Postoje mediji koji prenose tračeve i “smeće” sadržaj ili mediji koji produciraju kvalitetan program. Dakle, publika može čitati Express ili gledati Al Jazeera, a zavisno od tog izbora obrazovat će se potpuno različite ličnosti. Društvo u Bosni i Hercegovini ne živi u medijskom mraku. Takva atmosfera je vrlo dobra, međutim, ne i dovoljna da bismo govorili o slobodnom medijskom prostoru. Zašto? Osnovna normativna karakteristika medija je odanost i služenje javnom interesu, uz poštivanje principa istine, nepristranosti, spremnosti da se uzmu u obzir sve strane i striktnog izbjegavanja govora mržnje. Mediji ne vrši svoju funkciju, ako su opstruisane mogućnosti da poštuju sva četiri principa. Ako u našem medijskom prostoru djeluju mediji čiji sadržaj ne oblikuje stvarnost i istinu o njima, a istovremeno djeluju i oni koji su van domašaja moćnika, onda on (prostor) nije sloboden za sve ili je selektivno sloboden, a time se ne možemo zadovoljiti, upravo zbog već spomenute osnovne karakteristike medija. Dosljednost ovim principima nije nužno dokaz da je medij sloboden. Nezavisan da, ali ako ga vlast, građani, tajkuni napadaju, optužuju, direktno ili prikriveno opstruišu rad, onda je sloboda ugrožena ili je nema.

Ponašanje na bosanskohercegovačkoj medijskoj sceni diktira zakon jačeg (prije nego zakon izglasani u parlamentu/ima) s tim što su ponekad ti “jači” baš mediji. Isto tako, ponekad zahvaljujući tome što im je porijeklo iz Katara ili Sjedinjenih Američkih Država.

Maja Radević, iz Udruženja BH novinari, kaže da: “generalno, mediji koji se uspijevaju oduprijeti političkoj dominaciji uglavnom se finansiraju novcem iz međunarodnih organizacija, raznih grantova, ili je njihova vlasnička struktura nevezana za Bosnu i Hercegovinu”.

Mehmed Halilović je u razgovoru na temu stranog uticaja na jačanje medija u BiH, istakao doprinos formiranju RAK-a, Vijeća za štampu, Linije za pomoć

novinarima, te edukacije koje su novinari i novinarke iz BiH imali priliku pohađati u BiH, ali i u svijetu. Elvira Jukić-Mujkić, glavna i odgovorna urednica Media.ba, naprimjer, tumači bosanskohercegovačku poziciju na Indexu slobode medija (koja je i ove godine napredna u odnosu na region), kao pogoršanje situacije u regionu, a ne poboljšanje u Bosni i Hercegovini. Mehmed, optimističnije, misli da je ipak u Bosni i Hercegovini zakonska osnova za slobodno djelovanje medija bolja nego u susjedstvu (npr. u Srbiji) i da zaista postoji mnogo manje političkih pritisaka, zloupotrebe i manipulacije.

Ipak, publika ima mogućnost pratiti medije bosanskohercegovačkog porijekla i u njima prepoznati primjer nezavisnog medija. Bit će slobodna i uzeti za primjer Face TV, Centar za istraživačko novinarstvo (CIN), magazin Buka, portal Prometej, Žurnal ili Raskrinkavanje. Kako reče Maja Radević, ovi mediji ne zavise od državnog budžeta i većina svoje donatore traži preko granice, što ih ohrabruje da teže etici, ali ih, svejedno, ne štiti nužno od drugih oblika pritiska, sabotiranja, verbalnih napada itd. Ako razmotrimo te opcije i još jednom utvrđimo da je medijska sloboda u BiH relativna, onda možemo raspravljati o budućim položajima BiH na Indexu reportera bez granica, odnosno napretku ili nazadovanju BiH, bez obzira postoji li lista koja će nam predstavljati mjerilo.

Kakav je uticaj i percepcija ovih medija među građanima i građankama? Bez namjere da analiziram stvarni uticaj i percepciju, prikazanu kroz podatke i istraživanja na osnovu svog gledalačkog ili čitalačkog iskustva, procijenit ću da su svi mediji, koje sam navela kao nezavisne, vrlo prisutni na medijskoj sceni, samim tim čitani su i gledani, čime izazivaju reakcije publike na sadržaj koji objavljuju (i to mediji i treba da rade). To znači da su vidljivi i da oblikuju mnenje. Ovo može ohrabriti (nove) medije i novinare individualce da se otrgnu od tlačitelja i iskoriste svoje pravo na slobodu i nezavisnost. Moja, već prethodno spomenuta, sagovornica Elvira Jukić-Mujkić, slaže se s tim da se poboljšanje naše situacije ogleda upravo u raznovrsnosti prisutnih medija.

Pitanja o izgledima slobodnog medijskog prostora u BiH sežu još dalje. Kako građani reaguju na ugrožavanje medijskih prava i sloboda? Koliki je stepen medijske pismenosti među građanima? Kako pravosuđe reaguje na ugrožavanje medijskih prava i sloboda? Da li mediji u BiH pokazuju solidarnost jedni prema drugima? Sada nedostaje mjesta da se odgovori na ova pitanja, ali korisno ih je imati kao smjernicu za dalje razmatranje postavljenog pitanja.

U svrhu sumiranja dosad napisanog, ističem sljedeće zaključke:

1. Građani Bosne i Hercegovine ne žive u medijskom mraku i imaju pristup različitim medijima i porukama koje prenose.
2. Djelovanje nezavisnih medija u BiH ne čini bosanskohercegovački medijski prostor slobodnim.
3. Nezavisni i slobodni, i strani i domaći mediji su vidljivi i glasni, stoga imaju uticaj na osnaživanje medija.
4. Uticaj stranih medija i stranih ili međunarodnih organizacija uglavnom je donio poboljšanje i napredak medijskoj sceni u Bosni i Hercegovini, iako posao nije završen.

Sljedeće pitanje tiče se ponašanja nezavisnih i slobodnih medija, i domaćih i stranih, tačnije njihove dosljednosti medijskoj etici i doprinosa kreiranja zdravog medijskog prostora. Šta traži novinarska etika? Mediji treba da teže istini i da, u skladu s tim, budu prenosioci provjerenih i tačnih informacija. U slučaju propusta i greške treba da budu spremni na demant, ispravku ili izvinjenje. Mediji treba da postavljaju pitanja koja postavljaju građani, jer su oni u službi građana. Treba da ih postavljaju direktno, s ciljem plasiranja istine i raskrinkavanja svih oblika manipulacije, kriminala, korupcije itd. Treba da ih postavljaju svima koji, zahvaljujući svojoj ulozi u društvu, imaju odgovornost prema građanima. Treba da izbjegavaju neopravdani senzacionalizam. Treba da djeluju informativno i edukativno, iako se može raspravljati o legitimnosti plasiranja "smeće" sadržaja, ako postoji publika koja to želi. Ili se takav sadržaj kreira i plasira namjenski da bi publika (samo to) željela i zanemarila obrazovnu funkciju medija? Ne bi smjeli, zbog idealja mira (koji nema alternativu i ne smiju mu se postavljati uslovi), na bilo koji način, naročito ne ciljano, širiti ratnohuškačke poruke ili poruke koje podstiču bilo koju vrstu nasilja.

Jedan od najčešćih i najvidljivijih "ispada" medija, čak i ako nose reputaciju nezavisnih i ozbiljnih, je neopravdani senzacionalizam. Naslov je nosilac senzacije, a u čestim prilikama ga prati crvena boja i velikim fontom "breaking news", radi pojačavanja vizuelnog efekta. Tako je N1, 21.9.2020., objavio tekst s naslovom "WHO: Počnimo se spremati za narednu pandemiju". Dodali su i "breaking news", naravno. Kada se pročita kompletan tekst, tek se nađe jedna rečenica koja govori kako SZO upozorava da se svijet mora pripremati za **neku** novu pandemiju. S tom rečenicom počinje i završava priča novoj pandemiji. Ovakav naslov, u vremenu kada vlada strah od Covida-19, najuspješnije privlači klikove,

upravo zato što je potpomognut strahom. Ispadi ove vrste nisu nužno opasni, ali jesu neozbiljni, smiješni i školski primjer lova na klikove.

Ima li mjesta u nezavisnim i ozbiljnim medijima za “smeće” sadržaj? Naravno! Tako na portalu Buka povremeno osvane naslov “Ljupka pevačica, general policije, cijalis, maloletnice i srca: Osveta za sve žene slomlj...”. Ne znam kako naslov ide dalje. Nisam otvarala. U opisu je “Afera koja je uzburkala javnost u Srbiji”.

Senzacionalni naslovi koji aludiraju na rat, izazivaju paniku i motivišu klik? I tome pribjegnu ozbiljni mediji, novinari sa vrlo dugom karijerom i zvučnim imenom. U Crnoj Gori vrijeme je ozbiljnih promjena - promjene vlasti, što je uvijek plodno tlo za novinare. Još ako je zemlja u tranziciji, u konfliktnom području, a jeste, senzacija izvire iz svake izgovorene rečenice. U Centralnom dnevniku 18.9.2020., na Face TV, gostovao je Milo Đukanović. Naslov videa je: “Đukanović šokira: Idemo u šumu i oružjem, ako treba braniti Crnu Goru! Rat u CG je rat u regionu!“. Ovo je veoma prljavo igranje s kontekstom rečenog. Ne može biti opravdano tim da svrha naslova i jeste da podstakne čitatelje/ice da otkriju šta je iza istog. Ovim primjerima ne pokušavam degradirati djelovanje ovih medija, niti ga svesti na istu razinu na kojoj su propagandni mediji, žuta štampa, i “kopiraj-zalijepi” mediji. Opisani ispadi su samo “opomena” da treba uvijek biti pažljiv pri konzumaciji medijskog sadržaja, naročito ako mu puštamo da nam formira stavove i odluke. Kako god, ovi mediji pokazuju i poprilično dobru praksu. Na Face TV ili N1, u različitim programima, gostuju ličnosti iz različitih sfera kulturnog, političkog, sportskog, religijskog života. Na njihovim stolicama sjedi i vlast i opozicija.

Jedan od možda najboljih primjera medijske prakse, prema mom čitalačkom i gledalačkom iskustvu, jeste Al Jazeera Balkans. Portal ove medijske kuće nema senzacionalizma. Na Facebook stranici ne trče za klikovima i između objava čitalac/čitateljka može da predahne. Dakle, ne pojavljuje se novi link svakih pet minuta. Na medijsku scenu donose i svjetske i regionalne i lokalne teme. Prezentuju jedinstven sadržaj, edukativnog i informativnog karaktera. Daleko su od žutih vijesti i neozbiljnosti. Uz sve ovo, što je vrlo važno, opstaju u našoj okolini. Dostupni su u Bosni i Hercegovini, itekako vidljivi i praćeni.

Izbor je, dakle, na nama. Imamo ozbiljne, profesionalne, jake medije. Možemo da ih gledamo, da učimo i da se ugledamo. Možemo ih podržavati. Možemo razumijevati devijantnost svega što je na drugoj strani, kritikovati je i ne dati da preuzme naše interesovanje. Možemo, dakle, insistirati na tome da medijsko ponašanje ovdje spomenutih medija bude standard. Možemo insistirati na potpuno slobodnom i zdravom medijskom prostoru, jer znamo kako to izgleda.

Predavanje svemu onom što je na drugoj strani vremenom će postati sve više pokazatelj naše medijske nepismenosti, a manje žrtve medijskog mraka i pritiska. Stranci ne mogu promijeniti baš sve.

POLITIČKA NETRANSPARENTNOST U BOSNI I HERCEGOVINI

Edna Sadiković

U sklopu „Programa jačanja javnih institucija u Bosni i Hercegovini“ (2015), koji je po nalogu Vlade SR Njemačke proveo *Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit*, dokumentom „Politika proaktivne transparentnosti u javnoj upravi u Bosni i Hercegovini“ istaknuto je da su „pristup javnosti informacijama i povećanje transparentnosti temeljni (su) principi otvorene vlasti“. I pet godina kasnije, isti dokument u Bosni i Hercegovini funkcionira kao jalovo slovo na papiru. Gotovo sve sfere političke djelatnosti obavijene su velom tajne i političke netransparentnosti: od finansija, poslovanja i trgovanja, pa sve do obrazovanja. Dakle, linearan i negativan trend nastavljen je tijekom cijelog desetljeća, ako se prisjetimo izvještaja pod nazivom „Institucije i dalje ne poštuju pravo građana na pristup informacijama“ koji je koncem 2010. godine objavio Transparency International Bosne i Hercegovine, ustvrdivši da su oblasti za koje je najteže dobiti informacije od institucija, privatizacija i javne nabavke, gdje je od 718 zahtjeva TI BiH dobio samo 160 odgovora, odnosno više od 60% zahtjeva završilo je čutanjem administracije. (usp. TI BiH 2010.a) S tim u vezi, ovaj esej će dati kratak osvrt na neke od afera netransparentnosti bosanskohercegovačke politike, kao i uvid u beneficije koje bi implementacija otvorenije politike u Bosni i Hercegovini obezbijedila, a iz perspektive društveno aktivne mlade osobe.

Trending netransparentnosti: od javnih nabavki do obrazovanja

Počevši od osnivanja i finansiranja političkih stranaka, jedne od fundamentalnih jedinica političke uprave, građani su suočeni s nedostatkom javno dostupnih informacija. Osnivanje novih, kao i zagovaranje već postojećih političkih partija, osim dijela prihoda iz budžeta Bosne i Hercegovine, sa sobom nosi i brojne donacije i tendere koji potiču iz privatnih, nedeklarisanih izvora, jer je stavke Zakona o finansiranju političkih partija koje regulišu navedene izvore praksa zabilaziti u širokom luku, potvrđuju istraživanja Transparency International BiH, i njihova izvještavanja i istraživanja iz 2010. godine (usp. TI BiH 2010.b; TI BiH 2010.c; TI BiH 2010.d). Pored toga, osnivači i članovi političkih stranaka nisu dužni javno iznijeti informacije o ulagačima čiju finansijsku potporu primaju, što dodatno ugrožava pravo građana na pristup informacijama koje su u javnom interesu, te povećava rizik mogućnosti neometanog lobiranja i političkog uticaja od strane ulagača. Nažalost, netransparentnost politike u Bosni i Hercegovini tu ne završava.

Loš je podsjetnik na sveprisutnu netransparentnost i neformalna procjena projekta „Da javne nabavke i u Bosni i Hercegovini postanu javne“ (2020), koja tvrdi da nevoljnost političke scene da praktikuje transparentnost prilikom javnih nabavki, na godišnjem nivou, sa sobom nosi državne gubitke i do 500 miliona konvertibilnih maraka, uslijed kršenja Zakona o javnim nabavkama u BiH. Tome u prilog ide i nedavna naširoko poznata afera o nabavci respiratora od azijskih opskrbljivača, u koju je, između ostalih, bio uključen i premijer Vlade Federacije Bosne i Hercegovine, Fadil Novalić. Ono što je poražavajuće u vezi ove afere je to što, i pored nebrojeno mnogo medijskih izvještavanja, izjava i intervjuja uključenih političkih djelatnika, građani još uvjek ne uživaju transparentnost slučaja koja bi zahtijevala formalan izvještaj o toku i kontekstu navedene javne nabavke. Međutim, to je samo jedna od neuspjelih i netransparentnih javnih nabavki, i jedna od rijetkih poznatih javnosti.

Među najnovijim primjerima političke netransparentnosti, u srednje škole na području Tuzlanskoga kantona, u kurikulum koji je već sam po sebi pun neispravljenih mana, umjesto unapređivanja postojećeg plana rada, uveden je predmet Vjeronauka tokom sve četiri, ili sve tri godine školovanja; prema dostupnim

informacijama, prethodno nije postojala nikakva forma zagovaranja za ovu promjenu, kako od strane srednjoškolaca, tako ni od strane građana, niti obrazovnih institucija. O ovoj promjeni nije se javno izvještavalo niti diskutovalo. U nastavničkim zbornicama tvrde da nije postojao nikakav indikator o uvođenju promjene, a da i ne spominjemo upitnik ili formalnu najavu. Sve što znaju je da je 4. septembra 2020. godine, na adresu škola Tuzlanskog kantona stigao dopis iz Ministarstva, kao obavijest da je promjena već odobrena i da njihovo viđenje situacije više nije bitno. Ali najvažnije pitanje proizašlo iz ove situacije je sljedeće: Na koji način su vladajući organi neopaženo i netransparentno uspjeli uvrstiti i izglasati ovako veliku promjenu na svom dnevnom redu, bez javne obavijesti i bez javnog diskursa? Nažalost, niko izvan kruga uključenih političkih tijela ne može sa sigurnošću odgovoriti na to pitanje. Ono što znamo jeste da proglašenje vanredne situacije na području Tuzlanskoga kantona još uvijek nije povučeno, te da se zbog toga sjednicama gradskog vijeća, koje se, prisjetimo se, u trenutku pisanja ovog eseja, još uvijek obavljaju online, još uvijek ne može pristupiti od strane posmatrača i šire javnosti, što zajedno čini savršen splet okolnosti za neometano uvođenje raznih promjena u živote građana BiH bez njihovog znanja i saglasnosti. Da li je ovakav nivo tajnovitosti kada su u pitanju političke odluke doista prigodan za jedno takozvano demokratsko društvo?

Ovakvih primjera političke netransparentnosti u Bosni i Hercegovini je nesumnjivo mnogo, ali sistemsko navođenje istih bi daleko prekoračilo granice ovoga eseja. Zato zamislimo na trenutak alternativu trenutnom netransparentnom pristupu politici. Koje beneficije i promjene bi bh. društvo doživjelo uslijed aktivne implementacije otvorene politike, kao što je to slučaj u Danskoj, na primjer? Jer, prisjetimo se, Bosna i Hercegovina je prema javno dostupnim informacijama od 2014. godine članica Partnerstva za otvorenu vlast (engl. *Open Government Partnership*), čime se obavezala na povećanje stepena transparentnosti i obima javno dostupnih informacija, ali je također, prema evaluaciji Transparency International iz 2019. godine, vrlo negativno rangirana po pitanju prisutnosti netransparentnosti i korupcije, tačnije, zauzima 101. poziciju od njih 180, što implicira nepoštivanje obaveza propisanih u svrhu dostizanja zadovoljavajućeg nivoa otvorene vlasti. Kada se cifre poslože, nije ni čudo što veliki broj građana Bosne i Hercegovine osjeća visoku dozu nepovjerenja u vladajuće organe, te živi u uvjerenju da je postizanje uticaja u procesu odlučivanja prosto nemoguće. Razumljiv je strah i odbojnost građana prema političkim tematikama i bijes prema implementiranim odlukama, od strane naroda koji nema mogućnost pristupa tačnim i

neiskriviljenim informacijama o aktuelnim političkim procesima. Zbog toga bi težnja ka otvorenijoj vlasti značila više povjerenja od strane građana i povećanje društvenog anganžmana, te smanjenje mogućnosti pojave sumnjivih ili nelegalnih politički zasnovanih djelatnosti.

Značaj otvorene politike za bh. društvo

Otvorena politika bi za Bosnu i Hercegovinu značila i korak bliže toj veličanstvenoj Europskoj uniji za kojom toliko čeznemo, jer prema iskazu T. Melia-a, šefa operacije USAID-a, najveća prepreka za Bosnu i Hercegovinu na putu ka europskim integracijama je upravo nedostizanje nivoa transparentnosti koji Europska unija očekuje.

Čak i vraćanjem na ranije iznesene konkretne primjere netransparentnosti u Bosni i Hercegovini i njihovim sagledavanjem iz ugla otvorene vlasti, možemo zaključiti da bi reakcije građana na pomenute situacije bile nedvojbeno manje burne. Kada bi spomenuta politika predizbornih kampanja, javnih nabavki i obrazovnog sistema bila popraćena javno dostupnim ažurnim informacijama, koje bi samim svojim postojanjem građanima omogućile aktivnu uključenost u proces odlučivanja, ne bi ostajao prostor za neugodna i krajnje neprihvatljiva „iznenadenja“ proizašla iz implementacije netransparentnih politika. Građani bi tada napokon doživjeli suštinu demokratske politike kojom se tako ponosimo, da je vlast tu da služi narodu, a ne političkim figurama. Ali nije tako – ispred nas je još uvijek duga borba za pravo na informacije od javnog značaja, i nesumnjivo uveliko traje.

Demokratsko pravo na (sa)znanje

Bosna i Hercegovina, zemlja tajni i političkih afera, prožeta neprekidnom netransparentnošću i nepovjerenjem građana, koja se može promijeniti. Da, istina je da građani nemaju informacije o prihodima političkih stranaka, za koje se od njih očekuje da biraju. Da, istina je da se bez znanja javnosti obavljaju javne nabavke i diskutuju promjene obrazovnog sistema. I da, istina je da je nakon šest godina članstva u Partnerstvu za otvorenu vlast, BiH i dalje među najneuspješnijim državama u implementaciji transparentnosti i anti-korupcije. Ali isto tako, da, moguće je započeti dugotrajan ali važan proces transfera na sistem otvorene politike, koja uvažava prava i potrebe građana, istih osoba koje

vladajućim organima povjeravaju tu grandioznu odgovornost upravljanja državom, i to prije svega insistiranjem, ustrajanjem i zagovaranjem pristupa javno značajnim informacijama, na koje imamo potpuno zakonsko pravo. Jer to demokratskom društvu priliči.

Izvori

TI BiH 2010a – „Institucije i dalje ne poštuju pravo građana na pristup informacijama“, dostupno: https://ti-bih.org/institucije_i_dalje_ne_potuju_pravo_graana_na_pristup_informacijama/, posjećeno: 24. 9. 2020.

TI BiH 2010b – TI BiH pokreće inicijativu za izmjene Zakona o finansiranju stranaka, dostupno: https://ti-bih.org/ti_bih_pokrece_incijativu_za_izmjene_zakona_o_finansiranju_stranaka/, posjećeno: 24. 9. 2020.

TI BiH 2010c – Stranke potrošile gotovo 6 miliona na oglašavanje, dostupno: https://ti-bih.org/stranke_potroile_gotovo_6_miliona_na_oglaavanje/, posjećeno: 24. 9. 2020.

TI BiH 2010d – Stranke za samo sedam dana udvostručile troškove kampanje, dostupno: https://ti-bih.org/political_parties_doubled_the_costs_of_the_campaign_in_just_one_week/, posjećeno: 24. 9. 2020.

Da javne nabavke i u BiH postanu javne, 2020. – Projekat su u februaru 2020. predstavili Mervan Miračića iz Fonda otvoreno društvo BiH, Igor Vukajlović iz UG Tender, Aleksandra Martinović (TI BiH) i Aleksandar Draganić (EDA), dostupno: <https://bhrt.ba/bih-cijena-netransparentnih-javnih-nabavki-do-500-miliona-km/>, posjećeno: 24. 9. 2020.

Program jačanja javnih institucija u BiH, 2015. – Ured koordinatora za reformu javne uprave, Direkcija za evropske integracije, Agencija za statistiku BiH, Agencija za razvoj visokog obrazovanja BiH i osiguranje kvalitete BiH, Transparency International BiH, Centar za društvena istraživanja Analitika i Centar za istraživačko novinarstvo; dokument dostupan na internet stranici Vijeća ministara Bosne i Hercegovine, dostupno: http://www.vijeceministara.gov.ba/home_right_docs/info/default.aspx?id=29702&langTag=hr-HR, posjećeno: 24. 9. 2020.

DODIK KAO MITOLOŠKO BIĆE ZVANO REFERENDUMUS

Milan Ilić

Bosna i Hercegovina je jedna divna zemlja s divnim političarima. Zemlja u kojoj je ekonomija na najvišem nivou, kao i obrazovni sistem i pismenost građana i građanki. 25 godina nakon rata nacionalizma nema, svi se volimo i uživamo u našoj divnoj zemlji.

Milorad Dodik kao naše jedino mitološko biće zvano referendumus već 20 godina uživa sve benefite i protekcije koje mu nudi Bosna i Hercegovina. Samo tu postoji jedan mali problem. Bosnu i Hercegovinu kao državu ne podnosi, narančno, u javnosti. Inače je, kao i svi političari, voli. Kada su izbori u pitanju i kada treba dobiti neki novac.

Dodik ima super kul nadimak u našoj zemlji. Zovu ga referendumus jer je u posljednjih 15 godina preko 35 puta tu lijepu riječ na papiru spomenuo. Kako referendum ima visoku poziciju ugovoru Milorada Dodika, Republika Srpska se po njemu dosad odcijepila oko 365 puta u godinu dana, tj. svaki dan po jednom.

“Ukoliko do 2017. ne bude vidljivih elemenata stabilizacije Republike Srpske u skladu sa Ustavom, a to znači da se mnoge otete nadležnosti moraju vratiti, da će u 2018. godini Republika Srpska provesti referendum o svom statusu i utvrditi svoj status. Prijedlog će biti – samostalna država”, poručio je Milorad Dodik.

Godine 2006. Dodik je pet puta najavio referendum

U maju 2006. godine Dodik je najavio odvajanje Republike Srpske od Bosne i Hercegovine, ističući da bi BiH trebala afirmisati pravo na samoodređenje kroz pravo na održavanje referendumu koji bi bio organizovan u skladu s demokratskim standardima koje propisuje Evropska unija.

Ali to nije sve. Kako referendumi prolaze u Republici Srpskoj kod građana, mitološko biće je nastavilo da niže referendume iz godine u godinu, iz dana u dan.

Nastavio je priču i 2007. godine, 2008., 2009., 2010. i tako do 2020. Mit o referendumu naravno prolazi iz godine u godinu, Dodik zahvaljujući referendumu pobjeđuje na izborima, a novac liježe na račun.

Mit o Republici Srpskoj

Republika Srpska kao jedna mitologija stvorena na referendumu važi za najbogatiji i najuspješniji bh. entitet, upravo zbog najviše pobrojanih najava referendumu.

Milorad Dodik kao vrhovni poglavar mitologije Republika Srpska važi za eksperta iz oblasti organizovanja. Završio je ekspertsку disertaciju na Univerzitetu u Laktašima na temu "Kako napraviti ublehu i pobijediti na izborima".

Ljudi koji vjeruju u mitologiju i mitološka bića zasigurno imaju ogromnu pamet. Još kad je ta mitologija Republika Srpska, a mitološko biće Milorad Dodik, imaju budućnost stvorenu za uspjeh

Giganti

Giganti (grč. Γίγας ,Γίγαντες - Gigas, Gigantes) ili oni koji su „rođeni iz zemlje“ posebna

su bića grčke, a kasnije i rimske mitologije. Prema Klaiću, gigant je nazivan i džin, kolos, div,

orijaš, gorostas, ljudina, ljudeskara, što samo ukazuje na popularnost u korištenju i spominjanju

tog bića ili njegova simbolizma. No, treba imati na umu da gigant nije isto što i titan. Heziod u

svojoj Teogoniji to raščlanjuje opisavši da su Geja (zemlja) i Uran (nebo) prvo bitno izrodili: prvu generaciju titana, storuke i kiklope.

U ovom slučaju, Dodik je u Republici Srpskoj taj gigant iliti ljudeskara, jer iz godine u godinu proizvodi mit o referendumu i tako stiče popularnost i velikog patriotu kojeg svi vole.

Konačno, fantastična su bića sveprisutna u popularnoj kulturi. Ona se pojavljuju u raznim

knjigama, filmovima, stripovima i videoigricama. Pojavljuju se čak i u muzici, kao simboli pa i u

svakodnevnom govoru. Današnje naučno društvo koje vjeruje u realnost radi ono što su radili

njegovi preci - oni pričaju fantastične priče. Koliko god vremena prođe i koliko god da se ljudi

promijene, oni se drže te niti nadnaravnog koja donosi malo nadljudske svjetlosti i uzbuđenja u inače oblačnu stvarnost. Ljudi jesu uticali na sudbinu fantastičnih bića, ali ipak se može reći kako i najkraća fantastična priča još uvijek može uticati na misli i stavove čovječanstva, u ovom slučaju naroda koji žive od referendumu i pokretanja referendumu u svakoj mogućoj situaciji.

“Patriotizam naš nasušni, oprosti nam danas lopovluge naše, kao što i mi oprašta-mo referendum naš, ne uvedi nas u iskušenje, no izbavi nas od odcjepljenja” - Dodik.

BRIGO MOJA, PREĐI NA DRUGOGA - GRAĐANSKA RAVNODUŠNOST UMJEST AKTIVIZMA

Muris Vehabović

Građani Bosne i Hercegovine ne uzdižu državu na nivo predizbornih obećanja, jer je to posao onih koji su imali usuda obećati. Nepomični građani, kao lovci na čeki, čine da obećanja ostanu jalova, crna slova na papiru. Građani moraju biti u stanju da, narodski rečeno, “čačnu mečku”, da prate čime se bave vladajuće strukture, i dokažu da nisu ovce kojima čobani upravljaju kako im je volja. Upiran-je prsta u druge članove društva neće odmrsiti čvorove bosanskohercegovačke mreže. Takav princip je koristan samo u namjeri da situacija i prilike ostanu neizmijenjene. Kada bi režirali pozorišnu predstavu po motivima trenutne situacije u državi, žanr bi bio tragikomedija, a građani bi bili statisti ili sporedne uloge koji sve vrijeme vrte iste replike: “Šuti, samo nek’ ne puca”, “Nema ovdje

države”, ili “Da mi je otici odavde”. Šta je potrebno da bosanskohercegovačko društvo sazrije i djeluje?

Vrtložno prebacivanje odgovornosti

U oluji krivice i odgovornosti pušu vjetrovi raznih smjerova. Mladi krive starije zbog izazivanja tre-nutne situacije, a oni im uzvraćaju optužbom za ljenčarenje i neproizvodivost. Građani prebacuju političkim strankama krivicu za frutmu u državi, a one predaju štafetu krivice sebi sličnima. Ljevičarske stranke kritikuju desničarske, formiraju koaliciju, i onda ide novo kazivanje već ispričane priče. Ako se pokuša zamisliti rad kartografa na mapiranju početaka i ishodišta krivice i subjekata koji krivicu guraju od sebe, rezultat bi bio složen, kružni labirint, s mnoštvom stranputica i slijepih ulica, ali sigurno bi bio ulaz i izlaz. Rješenje bi podsjećalo na žvrljotine trogodišnjaka nastale kao ispoljavanje prvostrukne dječje kreativnosti. U konačnici, kružni labirint predstavlja simbol trajnosti i nezaustavljivosti prebacivanja krivnje i odgovornosti: jednih na druge, drugih na treće, trećih na prve, pa ispočetka. Kružnici je nemoguće pronaći početak ili kraj, ali je neophodno odrediti početnu tačku preuzimanja odgovornosti. Brigom o zajednici i poticanjem drugih, građani će, prije ili kasnije, pronaći istomišljenike koji će postati kritična masa za promjene.

Projektovanje kao omiljeni hobi društva

Projektovanje je odbrambeni mehanizam kojim se ljudski ego brani od nesvesnih impulsa i osobina, tako što negira njihovo postojanje kod sebe i pripisuje ih drugima. Postojanje nefunkcionalnih od-nosa, u većini slučajeva, ukazuje na projektovanje. Pojedinci i društvene grupe često se nađu u izazovnim situacijama u kojima je projektovanje neodoljivo. Drugi članovi društva pribjegavaju tak-voj taktici, što je razlog ugrađivanja projektovanja u strukturu vlastite ličnosti. Česte su izjave: ”Svi su nesposobni i lopuže, samo mi nismo.” Grupe, koje daju takve izjave, često nisu svjesne da opisuju sebe tako što govore o tuđim nedostacima. Neophodno je da svaki građanin zaviri u sebe, s ciljem uočavanja ličnih nedostataka i nesposobnosti. U procesu postajanja najbolje verzije sebe, uočavanje mana predstavlja prvi korak. Nastavak koračanja putem poboljšanja je najbolji herbicid protiv korova ličnosti, zvanog projektovanje ličnih nedostataka na druge. Građani će prestati biti ravnodušni, i postat će tvorci akcionih, spasonosnih i razrješujućih planova.

Obraćanje pažnje na bitna dešavanja

građani prate fudbalske lige s velikom pažnjom, a često se desi da serije i takmičenja u pjevanju bu-du primarna interesovanja. Znatiželjno, temeljito prate glamuroznost i pikanterije iz života fudbalera i estradnih umjetnika do najsitnijih detalja. U međuvremenu, unutardržavna dešavanja definiraju toksičnim, zbog čega zaziru od njih. Građanska pažnja mora biti usmjerena na događanja u Bosni i Hercegovini, npr. na protok novca kroz državnu kasu, jer su tu porezi koji se odbijaju od njihovih pla-ta. Kada bi građani pratili državne tokove novca s istom pažnjom kao što prate cijene transfera fud-balera, za kratko vrijeme bi doskočili problemu pranja novca. Kada bi većinu stanovništva zanimala potrošnja državnog novca, on bi se trošio na prioritete, a ne na novog Mercedesa u voznom parku. Jednostavo kao u omiljenome fudbalskom sistemu: pojedinca koji ne zna upravljati novcem, građani će poslati na klupu ili mu dodijeliti crveni karton, dok će prilikom izbora novog službenika, isti biti pomno posmatran. Poslije nekoliko promjena pojavit će se vrijednostan kandidat, upravo jer su građani bili inicijatori promjena. Građanski novac mora postati građanska briga i ne smije biti ostavljen u ruke rasipnicima. Nužno je da građani kroz aktivizam unapređuju bosansko-hercegovačku "ligu" političara, kroz praćenje učinka vršilaca funkcija. Tako će građanski aktivizam nužno rezultira-ti napretkom.

Porcija mudrosti za ponijeti ili kako ustati za nafakom

U Bosni i Hercegovini građani znaju da kadija i tuži i sudi, ali moraju shvatiti da parnični postupak počinje tek dostavljanjem tužbe, i da se argumentiranjem, utvrđivanjem i plasiranjem činjenica, par-nica može dobiti. Jasno je da građani nisu nemoćni, već ih je strah preuzeti odgovornost za vlastite postupke. Znaju da preuzimanje odgovornosti vodi do rada na njima samima, i da se njihov glas mora čuti kao reakcija na jalovu govoranciju političara. Građani moraju postati aktivnim dijelom svoje realnosti, otrežnjeni i ostrašćeni, u znanju da se ne živi samo na hljebu. Moraju napraviti formulacije, osuditi nemarnost tipiziranu bosanskim frazemom: "beg ja, beg ti - ko će vodu nositi?". Potrebno je građane potaći na djelovanje i donijeti promjene, inače će nastaviti živjeti prema neplodnim pla-novima, u kojima je njihova uloga ponižavajuća.

MAZOHIZAM POLITIČKE FOTELJE

Selma Ćatibušić

-Član si stranke? Političke? Uhljebu jedan nesposobni.

Ovo je danas definicija osobe koja ima stranačku karticu. Pristupom stranci oslanja se na stub srama. Ona ga nosi sa sobom. Definicija skoro pa i potpuno opravdana. Prema definiciji politike ona predstavlja: „kolektivnu djelatnost usmjerenu na donošenje odluka o rješavanju problema, i obavezi izvršavanju tih odluka, koja je obavezna za sve članove te zajednice“¹ Da li je bosanskohercegovačka politika upravo to? Da li politika koja trenutno vlada u Bosni i Hercegovini radi na rješavanju ili stvaranju problema? Odakle je to krenulo? Vrlo jednostavno. Od ljudi. Nekad, neki tamo pojedinac shvatio je da se od politikanstva u Bosni i Hercegovini može jako dobro živjeti, da se ne hvataš za lopatu Alije Sirotanovića. Ostali su se samo, rekla bih, poslužili „dobrom praksom“. Dobrom praksom, ali ne i praksom dobrog domaćina.

Da li su svi državnici u našoj državi nužno loši, nesposobni i nemoralni? Ko u tom slučaju odlučuje o kadrovskim politikama? Stranke ili građani Bosne i Hercegovine? Pa oni ih biraju. Legitimni, i legalni predstavnici, ili nijedno od toga? Ali pustimo sad građane... „Pustimo građane“, kako teška i absolutno pogrešna rečenica, ali nažalost vrlo česta. Hajmo se dotaći fenomena „političke fotelje“. Ili ‘pak još i većeg fenomena „starosjedilaca političke fotelje““. Šta se desi s tim osobama kada zalegnu u tu istu fotelju? Da li su oduvijek bili loši, nemoralni i nesposobni, ili ih je takvima učinila ta fotelja? Možda su se prilagodili „začaranom krugu, komplikovanog bosanskohercegovačkog sistema? Imali su neke vizije, ideje, nadanja, ali nije bilo „dovoljno ruku“.

Mi, Bosanci i Hercegovci smo nacija koja je navikla na izgovore. Uvijek nam je neko drugi kriv za stanje u kojem smo se našli. Politika nije prljava djelatnost. Ona je zamišljena kao djelatnost koja treba da poboljša uslove života ljudi u određenoj zajednici. Da poboljša zajednicu. Politika u Bosni i Hercegovini je

prljava. Postala je nešto slično najstarijem zanatu. Dobija onaj koji više ponudi. Vrijeme je da je očistimo. Svi mi. Očistimo je tako što ćemo krenuti od nas samih. Nećemo tražiti izgovore, a preuzimati ćemo odgovornost. Od školarca, studenta, sportiste, doktora, kuharice, političara.

Vrijeme je da se oslobođimo okova "mazohizma političke fotelje". Moralna obnova društva je medikament za mazohistički poremećaj koji sa sobom trenutno nosi politička fotelja.

Počni od toga što ćeš platiti kartu u tramvaju, nećeš se „švercati“.

Tom papiriću je zaista mjesto u kanti.

Doktor nije položio zakletvu „nakog“ Hipokrata da prima tvoju „hediju“.

Zar ćeš stvarno prodati svoje dostojanstvo za dvadeset maraka i postati dio političkog „kurvaluka“?

Majka te nije donijela na ovaj svijet ni da umreš na jadan način. Zašto biraš tako da živiš? Ako sve ovo budeš činila ili činio, i nekad se kandiduješ na izborima, ti ćeš biti mazohista, ali samo prema korupciji, uhljebljivanju, stranačkom zapošljavanju. Bit ćeš dio onih koji su krivi za čišćenje bosanskohercegovačkog društva i napretka Bosne i Hercegovine.

Izvori:

¹www.docsity.com

MLADI

- **Merima Osmanović:** Neformalno obrazovanje kao dimenzija političkog aktivizma mladih
- **Tarik Halilović:** Mladi u BiH: esej

NEFORMALNO OBRAZOVANJE KAO DIMENZIJA POLITIČKOG AKTIVIZMA MLADIH

Merima Osmanović

Aktivizam mladih u Bosni i Hercegovini nerijetko je tema mnogih rasprava, pri čemu se mladima spočitava da nisu dovoljno aktivni u domenama neformalnoga obrazovanja, nevladinoga sektora, sportskih ili humanitarnih organizacija i sličnih aktivnosti. Nažalost, često se ističe kako su mladi nezainteresirani, pasivni i letargični, orijentirani ka građanskoj neposlušnosti umjesto aktivizmu, te da im je konačni cilj otuđenje od domovine, odlaskom iz Bosne i Hercegovine. Kao svježu krv društva i progresivnu masu, potencijalne društvene i političke subjekte, kroz planski uređen i stimulativan program, mlade je nužno osvijestiti, ostrastiti i potaći na djelovanje.

Pokretači promjena s pretenzijama širenja

Priča o mladima u Bosni i Hercegovini nije potpuna bez uloge omladinskoga rada, upravo onoga kojim se mnoge organizacije i udruženja mladih bave. Međutim, pitanje je koliko pozivi i programi takvih organizacija pobuđuju i angažiraju mlade, budući da su nove generacije povedene trendom trivijalnosti umjesto naučnosti. Prostor i prilike za mlade i njihov angažman u Bosni i Hercegovini svjedoče širinu i nakupinu, što čini plodonosnu domenu u kojoj omladinski rad kroz neformalno obrazovanje: kraće škole, okrugle stolove, seminare i slične programe, ima ključnu ulogu u radu s mladima, zarad njihova osobnog i profesionalnog razvoja, kritičkog promišljanja, psihičkog osnaživanja i samopouzdanja, odnosno svestrane nadogradnje. Omladinski rad i aktivno učešće u zajednici uči mlade ljudе da budu odgovorni članovi društva, nosioci promjena koje stvaraju najprije u sebi i u svojoj lokalnoj zajednici, s pretenzijama njihova širenja. Tako se mladi, kao odgovorni građani koji su svjesni svojih prava i obaveza, disponiraju kao savjesne vođe, budući lideri, naučeni kako da budu nosioci velikih promjena, kroz ostvarivanje svojih i prava ostalih građana, odnosno kroz zalaganje za dobro svih.

Svakodnevno su pružene mogućnosti aktivnoga učešća i poboljšanja vlastitoga okruženja. Ponijeti nekome vrećice do ulaza nas uči da ne zaboravljamo naše komšije, bake i djedove, i da se malim gestom može dati primjer svim članovima društva. Analogno ovome banalnom primjeru, svaka mlada osoba koja je sudiоник омладinskoga rada može pozitivno utjecati na barem jednu osobu iz svog okruženja, s nakanom da utjecaj širi.

Interferiranje formalnog i neformalnog obrazovanja – nužnost supostojanja i križanja

Prilika za mlade u Bosni i Hercegovini postoji mnogo. Svakim danom se sve više mladi ljudi odazivaju tim pozivima i time prvenstveno uče o radu na sebi, životnim vještinama, te temama o kojima su imali priliku samo čuti, ali ne i baviti se njima.

Postoji nekoliko načina na koje je moguće pridobiti mlade ljude i više ih uključiti u ovakve vrste aktivnosti. Nijedan nije lagan. Neformalno obrazovanje se mladima treba približiti, te ih s tim dodatno upoznati još u osnovnom i srednjoškolskom obrazovanju, da bi se tome mogli posvetiti kada dođe vrijeme i onoga trenutka kada se oni osjete zrelim i spremnim. Osobito je bitno isticanje demokratskoga potencijala studenata, potičući studentski aktivizam. Mladi ljudi koji su uključeni u razne aktivnosti, neformalno obrazovanje i omladinski rad su izuzetni prenosioci pozitivnih utisaka i motivacija mladima koji nisu imali priliku da se uključe negdje. Tema neformalnog obrazovanja, kao što je već pomenuto, trebala bi biti mnogo prisutnija u formalnom obrazovanju, kroz koje bi mladi saznali za razne mogućnosti i prilike koje im se nude. Neformalno obrazovanje je idealna dopuna za formalno obrazovanje, jer se tako mogu kreirati perspektivne, progresivne mlade osobe, pokretači promjena, odašiljači znanja, sposobnosti i želje za boljim.

Aktivni članovi i proaktivno društvo u korelaciji

Neformalno obrazovanje kao dimenzija političkoga aktivizma mladih koji su simbol budućnosti, veoma je važno u izgradnji prosperitetnijeg društva, gospodarskog napretka i blagostanja nacije. Svestranim educiranjem, otvaranjem novih vidika, uključivanjem u različita problematiziranja i interpretiranja društvenih procesa, mladi mogu izrealizirati kritičko i napredno društvo, poželjno

okruženje. Međutim, da bi se mladi potakli na djelovanje, potrebni su poticaji i pobude koje je moguće realizirati kroz različite mehanizme djelovanja, udruženja i organizacije koji bi u takvim pothvatima trebali postati aktivniji, s osmišljenim planom i programom rada kojim će isprovocirati zainteresiranost i pridobiti veći broj mlađih osoba. S druge strane, aktivnost mlađih na društvenim mrežama, koja se očituje uglavnom kroz ironično i satirično kritiziranje društvenih devijacija i degradacija, trebalo bi kanalizati iskorakom u događaje i dešavanja na kojima bi dobili priliku da budu aktivni članovi društva.

ESEJ

MLADI U BiH

Tarik Halilović

UVOD

U ovom radu će govoriti i analizirati populaciju mladih u Bosni i Hercegovini. Kako je ova tema sama po sebi prilično široka i obuhvata široki spektar segmenata našeg društva, važno je da naglasim da će se u ovom radu specifično bazirati na aktivizam mladih u BiH, te na odnos države prema ovoj populaciji, što će posmatrati kroz parametre obrazovanja, (ne)zaposlenosti mladih, ali i participaciju mladih u društvenim tokovima kao i učestvovanje u procesima donošenja odluka.

Prije nego počnem sa analizom, odredit će pojmove kojima će se voditi kroz ovaj rad. Glavni pojam koji će se koristiti je „mladi“ kao pojam za populaciju ljudi do 30. godine života. Mladi kao društvena skupina objedinjuju populaciju u dobi od 15. do 30. godine života (Štefančić, 2010)¹, „Mladost se najčešće opisuje kao tranzicijsko razdoblje između djetinjstva i odrasle dobi. Statistički se kao donja granica mladosti najčešće uzima 15. godina života, dok gornja granica varira zaustavljajući se najčešće na 24, a ponekad na 29. ili 34. godini života. Ovaj trend prepoznat je kao “produžena mladost”, jer ga karakteriše sve duže institucionalno obrazovanje, otežano i neadekvatno zapošljavanje, usporeno socio-ekonomsko osamostaljivanje, odlaganje zasnivanja vlastite porodice i slabo uključivanje mladih u društveno odlučivanje (Ule, 1988; vidi u Hadžimahmutović i Martić, 2013). U Bosni i Hercegovini, prema popisu stanovništva provedenom 2013. godine, živi 773.850 mladih starosne dobi od 15 do 30 godina života, odnosno 21,91% populacije čine mladi ljudi“². Još jedan od pojnova je „aktivizam“, kao društvena pojava oblika korisnog rada za zajednicu sa fokusom na određeni problem.

¹Studija o mladima u Bosni i Hercegovini 2018/19, Freidrich Ebert Stiftung;

²Ibid;

„Kada analiziramo prikazane brojke uočavamo da je svaka peta osoba koja živi u Bosni i Hercegovini u kategoriji mlađih. U entitetu FBiH od ukupnog stanovništva, 22,95% su mlađe osobe, dok je u entitetu RS taj procent nešto manji i iznosi 20,12% od ukupne populacije. Ispitanici koji su učestvovali u istraživanju koje tretira demografski položaj mlađih u Bosni i Hercegovini, prosječno imaju 22 godine, što je u odnosu na istraživanje provedeno 2014. godine za godinu starije kada je prosječna starost bila 21 godinu. Od ukupno 1000 ispitanih mlađih ljudi spolna i starosna struktura izgledaju ovako.“³

Ono što želim naglasiti je da će se pored teoretskih izvora na koje će se referirati kroz ovaj rad bazirati i na lično iskustvo zasnovano na višegodišnjem radu sa mlađima, te na jačanju liderskih i omladinskih kapaciteta u Bosni i Hercegovini, što je u konačnici pokazatelj realnih stanja ove populacije u društvu. Kroz svoje aktivističko djelovanje sam radio sa velikim i malim grupama mlađih raznih dobi što je rezultiralo kreiranjem objektivnih stavova prema pojавama o kojima će govoriti kroz ovaj rad.

Za rad na temi ovako širokog spektra bit će potrebna komparacija i raspolaganje zvaničnim statističkim podacima koji se tiču veličine ove populacije u Bosni i Hercegovini, obavljanja glasačke dužnosti, te podaci o sproveđenju Zakona o mlađima Federacije Bosne i Hercegovine koji je donesen i implementiran 2010. godine.

Već na samom početku u osnovnim statistikama možemo zaključiti da Bosna i Hercegovina iz godine u godinu postaje starije društvo, što je posljedica jednog od najvećih procenata odliva mozgova u Evropi.

Aktivizam kao poluga promjene

Ukoliko hronološki posmatramo veliki broj historijski poznatih pozitivnih preobrazbi sistema, primijetit ćemo da je velikom broju zajednička jedna stavka, a to su mlađi koji su donosili promjenu u svoje društvo. Ova pojava posebno dolazi do izražaja kroz 20. vijek što je ostao standard i danas, u 21. vijeku.

³Ibid; str. 60;

Aktivnost mladih, njihovo poimanje društvenih dešavanja i uključivanja u njih, te prihvatanje mladih od sistema su neke od zdravih oblika i pokazatelja dobro uređenog sistema koji je sam po sebi održiv i koji populaciji koja čini 100% njegove budućnosti pruža pogodnosti kako bi bila u mogućnosti nastaviti razvijati i unaprjeđivati taj isti sistem. Ovakvo nešto se zove održivi razvoj kroz aktivne politike prema mladima. Nažalost, ovakve pojave u Bosni i Hercegovini su jako rijetke i primjeri pozitivnih praksi su dosta opskurni.

„Evolucija najčešće podrazumijeva razvoj iz nižega u više, iz jednostavnoga u složeno, nekoga prirodnog ili društvenog procesa. U historijskom razvoju društva, evolucija se navodi kao kvantitativna postupna promjena, kao suprotnost revoluciji, odnosno svaki razvoj koji je sličan rastu žive tvari, nasuprot kreativnom shvaćanju.“⁴

Baš prema navedenoj definiciji, naše društvo mora biti svjesno da će do promjene doći ukoliko se budućnost društva, mladi, sistemska gradi i potpomaže u razvoju.

U svom višegodišnjem bavljenju aktivizmom sam naučio mnogo toga. Jedna od pojava koja se često pokazala kao presudna u određenim momentima, bila je kritična masa sa željom i voljom da cilj bude postignut na najbolji mogući način. Iz svih ovih razloga, mladi moraju biti sistemski posmatrani kao dugoročno rješenje, a ne problem koji bi sistem trebao da rješava.

Ono što je jako bitna stavka u sazrijevanju populacije mladih jeste poimanje slobodnog vremena. Na konto slobodnog vremena stavljamo sve ono što (ne) radimo za svoje intelektualno sazrijevanje, društveno koristan rad, ispomoći ili nešto slično.

Način provođenja slobodnog vremena utiče na kvalitet života mladih osoba. „Slobodno vrijeme je jedna od determinanti razvoja, ono ne djeluje u cijelosti samostalno i stoga se iskazuje dvojako: kao prostor u kojem se prelамaju interakcije bića u nastanku i njegove okoline i kao prostor za samosvojni razvitak i samoostvarenje“ (Bašić i dr., 1993: 132). Na mladoj osobi kao jedinki je u ovom slučaju kako će zapravo iskoristiti to svoje slobodno vrijeme s obzirom na svoje

⁴Definicija evolucije; Oxford Dictionary.

poglede i percepcije. Nije uvijek nužno, ali je indikativno da mladi koji slobodno vrijeme provode razvijajući svoj društveni status, radeći na samostvarenju i slično, imaju veće dobiti u svom životu što se može zapravo direktno ogledati i kroz primanja po glavi stanovnika, kao i zaposlenosti, odnosno nezaposlenosti mlađih.

Bitno je biti društveno aktivna individua i pratiti društvene i socijalne tokove kako bi svaka mlađa osoba mogla pratiti korak sa informacijama koje su danas u 21. stoljeću najvrjedniji resurs čovječanstva bez premca, što možemo vidjeti kroz primjere Elona Muska, Facebooka (Marka Zuckerberga), Wikileaks (Julian Assange) itd.

Društveno učešće kao rad za javno dobro. U nekim definicijama ovaj termin odnosi se na individualni ili grupni volonterski rad u zajednici, koji ima za cilj rješavanje problema od opšteg interesa. Tako Diller (2001) navodi da je društveno učešće dužnost pojedinca da prihvati građanske odgovornosti i obavezu da aktivno učestvuje, sam ili u dogовору с drugима, u volonterskim aktivnostima koje jačaju lokalnu zajednicu.

Društveno učešće kao kolektivna akcija. U ovom pristupu termin se ograničava samo na akcije koje su kolektivno preduzete s ciljem unapređenja zajednice. Van Ben-shoten (2001) ističe da se aktivno građanstvo može definisati kao sredstvo kojim pojedinac, kroz kolektivnu akciju, utiče na bolje građansko društvo. Hollister, Mead i Wilson (2006) takođe su potencirali da je od individualnog ponašanja važnija grupna saradnja, te intenzivne zajedničke aktivnosti.

Društveno učešće kao politički angažman. Veoma često se društveno učešće prepiće sa političkim iz jednostavnog razloga jer se brojni problemi ne rješavaju ako ne dođe do promjena određenih politika koje opet donose političari. Ronan (2004) kaže da se društveno učešće odnosi na ponovno otkrivanje politika, rad i posao koji se obavlja javno i u dogоворu s drugima, a za opšti interes zajednice. Diller (2001) takođe ističe ulogu političkih procesa u ostvarenju građanskih inicijativa. Iz ove veze proizilazi i često izjednačavanje građanskog učešća i političke participacije.

Društveno učešće kao socijalna promjena. Društveno učešće najčešće obuhvata i podrazumijeva određenu socijalnu promjenu. Često je i motivisano željom za nekom promjenom. Crowley kaže da aktivan građanin učestvuje u životu zajednice kako bi pomogao u oblikovanju njene budućnosti. Konačno, društveni angažman mora uključivati dimenzije društvene promjene (prema Adler & Goggin, 2005).⁴⁵

Politička participacija mladih

Jedan od glavnih problema populacije mladih u BiH jeste nedovoljna volja za političkim aktivizmom. Takva pojava se može smatrati vrlo očiglednom reakcijom društva prema političkim dešavanjima. S obzirom na njihov kontekst, izuzetno nestabilna i nepovoljna politička situacija je zapravo i glavni krivac zašto cijelo jedno društvo, a ne samo populacija mladih, ima averzije prema politici, stvarajući negativnu sliku o njoj u njenoj suštini. Ukoliko kritički posmatramo dešavanja oko nas, a posebno ona političke prirode, loša kadrovska rješenja, nepotizam, korupcija kao i uplitanje politike u svakodnevne živote ljudi, ne može se reći da bi naše društvo trebalo biti iznenađeno takvom averzijom prema nečemu što kreira budućnost, politici.

Iako je izlaznost mladih na izborima nešto veća ili jednaka sa evropskim prosjekom, za loše ustrojeno društvo kakvo je naše, veoma je važno da izlaznost mladih bude i dosta veća od prosjeka ukoliko se želi postići bilo kakva promjena i napredak sistema.

„Stručnjaci iz domena političkih nauka se slažu da bez značajnog političkog učešća građana nije moguće govoriti o postojanju demokratskog uređenja (Dahl, 1989; Tilly, 2007; O'Donnell, 2010; Przeworski, 2010; Munck, 2011; Merkel, 2004). Učešće je posebno bitno za mlade osobe jer im omogućava da razviju svijest o demokratskim vrijednostima i opšti set instrumenata političkog djelovanja. Oblici političkog učešća se mogu mijenjati iz generacije u generaciju, ali njihov djelokrug uglavnom ostaje isti (Norris, 2004). Današnji mladi će prije učestvovati u ciljanim aktivnostima, kao što su protesti ili peticije, usmjerenim na kreiranje ili izmjene javnih politika, nego posegnuti za tradicionalnim vidom demokratskog učešća kroz izbore i političke stranke...“

⁴⁵ „Građansko i političko učešće mladih - psihološki pristup“, Dušanić, S. i dr. Banja Luka, 2017. godina.

...Paradoksalno, dobra integrisanost mladih iz BiH u globalne komunikacijske mreže ih izlaže političkim sistemima koji su organizovani i ekonomski učinkovitiji od nesavršene demokratije kakvu imaju kod kuće. Bolja informisanost o političkim dešavanjima u zemlji, regiji i svijetu, međutim, ne čini ih obavezno aktivnijim demokratskim građanima već, štaviše, može uzrokovati njihovo povlačenje iz stagnirajućih institucionalnih postavki kojima ne vjeruju ili čak radikalnije antidemokratske politike...

... Studija o mladima u Bosni i Hercegovini 2018. godine daje snažne dokaze o postojanju plodnog tla među mladima za razvoj populističkih stranaka i neliberálnih tipova demokratije u skoroj budućnosti. Iako smatraju da je demokratija dobar oblik političkog uređenja i preko 90% njih podržavaju postojanje prava glasa, više od trećine ispitanika bi pod određenim uslovima preferirali autoritarnu vladavinu. Mladi ljudi iz BiH visoko kotiraju na ljestvici autoritarizma, sa ukupnim prosječnim brojem bodova od 76,4 od mogućih stotinu. Populizam je i dalje problem, s obzirom na postojanje snažne opšte podrške ideji da uticajna stranka i vođa predstavljaju obične ljudе. Ovo, međutim, ne treba tumačiti kao odraz prezira prema demokratiji, već prije prema neučinkovitom institucionalnom uređenju i koruptivnom upravljanju vladajućih bh. elita⁶⁶

	Bosna i Hercegovina	Federacija Bosne i Hercegovine	Republika Srpska	Brčko Distrikt
Muško	396.949	261.024	127.144	9.781
Žensko	376.901	248.352	120.112	8.437
Ukupno	773.850	509.376	247.256	17.218

Ova tabela je prikaz glasačkog tijela mladih u Bosni i Hercegovini. Prema Agenciji za statistiku Bosne i Hercegovine, izlaznost mladih u prošlom izbornom ciklusu je bila 52.3%.

„Prema podacima Centralne izborne komisije, a koji su naknadno analizirani na zahtjev Instituta za razvoj mladih KULT, izlaznost mladih koji imaju pravo glasa veća je od 50% i ne odstupa značajno od evropskog prosjeka. Prema rezultatima

⁶⁶Studija o mladima u Bosni i Hercegovini 2018/19, Freidrich Ebert Stiftung;

popisa stanovništva iz 2013. godine, u BiH živi 773.850 mlađih, a čine 21,4 posto biračkog tijela u BiH. Ova populacija čini značajan dio stanovništva, a mlađi koje političke stranke često zanemaruju i koji se u njihovim programima tek sporadično spominju, mogli bi itekako utjecati na izborne rezultate.

Na Općim izborima 2014. godine, prema podacima CIK-a, glasalo je više od 50% mlađih, a približan procenat izlaznosti kada govorimo o mlađima sa pravom glasa, zabilježen je i na lokalnim izborima 2016. godine.

Analiza istraživanja o učešću mlađih na izborima u BiH 2014. godine, koju je radio Institut pokazala je da svega 3,5 % mlađih ne želi glasati, da ne vjeruju u regularnost izbora, da od kandidata očekuju realna obećanja i transparentnost, ali i da prilikom glasanja uglavnom preferiraju istu političku opciju kao i većina članova njihove bliže rodbine i prijatelja.⁷

Međutim, u nedostatku ovih pojava u našem društvu, što itekako možemo primijetiti, možemo zaključiti da ipak imamo aktivističko jezgro koje je spremno da mijenja i da pokreće svjesnost o otporu i kritičkom razmišljanju koje je kod mlađih izuzetno bitno.

To jezgro nije veliko i definitivno se naš sistem ne može pohvaliti njime, ali uz dovoljno zainteresiranosti i upravo one kritične mase o kojoj sam govorio, može biti pokretač pozitivne promjene koja bi mogla da bude val pozitivnih praksi. Iz tog razloga, umjesto da na negativan način gledamo mlađe koji nažalost nisu spremni trošiti slobodno vrijeme u vlastiti razvoj, smatram da je bitnije gledati izuzetno pozitivno i kao zvijezdu vodilju to jezgro u kojem bih rekao da zapravo leži cijela jedna mogućnost za pokretanje značajnih sistemskih rješenja u kreiranju politika ka mlađima u Bosni i Hercegovini.

Pored već navedenih nedostataka, ono što mlađe također izuzetno pogoda jesu problemi s kojima se i ne mogu sami suočavati bez ruke vodilje (sistema), a ti problemi su: odliv mozgova kao i neadekvatno implementiranje Zakona o mlađima na nivoima Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske.

⁷Institut za razvoj mlađih - KULT;

Odliv mozgova

Prema posljednjim podacima, samo u protekloj deceniji Bosnu i Hercegovinu je napustilo preko 140.000 osoba mlađih od 35 godina. Ovo je izuzetno alarmirajući podatak koji zapravo jeste pravi pokazatelj neadekvatnosti sistema u kojem se mlađi nalaze, pa je odliv mozgova, što stvara dugoročne probleme za jednu državu, sasvim očekivana svjesna ili nesvjesna reakcija jednog dijela društva.

„Podaci UNESCO-a su koliko tačni toliko zastrašujući i bolni. Od 1995. godine BiH je napustilo 79 posto inženjera, 81 posto magistara i 75 posto doktora u oblasti tehničkih nauka. Podaci Instituta za razvoj mlađih KULT na isto ukazuju - 80 posto mlađih ne vidi perspektivu u državi. I onda činjenice “milion puta” potvrđene širom meridijana i paralela Planete da su naši ljudi “tamo negdje” pokazali svoje talente, znanja, stručnosti i vrijednosti i da ih poslodavci i sredina nisu ekscerpirali kao Bošnjake, Hrvate ili Srbe nego kao ljude u koje vrijedi ulagati.“⁸

Razloga za ovo je mnogo, a kao jedan od krucijalnih mlađi u većini anketa navode nezaposlenost. Korupcija i nepotizam su problem cijelog društva i sistema, međutim ono što je posebno zabrinjavajuće, na što će se u suštini i osvrnuti jeste zapravo visoka stopa nezaposlenosti mlađih.

Nezaposlenost mlađih

„Svi podaci pokazuju da je nezaposlenost problem broj 1 mlađih u našoj državi. Procentualno ona iznosi preko 60% !
Od toga, 13,4% nezaposlenih mlađih su nezaposleni manje od 12 mjeseci.
Polovica nezaposlenih su nezaposleni preko 2 godine.
1/5 preko 5 godina.

„Ministarstvo civilnih poslova BiH (s odgovornim Odjelom za rad, zapošljavanje, zdravstvo, socijalnu zaštitu i mirovinski fond) i Agencija za rad i zapošljavanje su državne institucije izravno odgovorne za sektor zapošljavanja i rada. Tu su još i dva stalna tijela pri Vijeću ministara BiH koja su od ključne važnosti za razvoj politike zapošljavanja mlađih, Direkcija za ekonomsko planiranje i povjerenstvo za koordinaciju pitanja mlađih u BiH.“⁹

⁸<http://balkans.aljazeera.net/vijesti/kako-se-boriti-protiv-odliva-mozgova-iz-bih>

⁹http://www.mladi.gov.ba/index.php?option=com_content&task=%20view&id

Obrazovanje

Obrazovni sistem Bosne i Hercegovine uspostavljen je Ustavom zemlje. Pored Ustava Bosne i Hercegovine, pravne nadležnosti u oblasti obrazovanja uređuju još i ustavi entiteta i kantona, te Statut Brčko distrikta Bosne i Hercegovine. Republika Srpska (RS) ima centralizovanu vladu i jedno Ministarstvo prosvjete i kulture, dok Federaciju Bosne i Hercegovine odlikuje decentralizovana struktura vlasti i čine je deset kantona, od kojih svaki ima vlastito ministarstvo obrazovanja.

Tu je još i Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, ali ono ima čisto koordinacijsku ulogu. I na kraju, Brčko distrikt Bosne i Hercegovine ima svoju vladu sastavljenu od niza odjeljenja, od kojih je jedno Odjeljenje za obrazovanje. Dakle, govorimo o ukupno 12 ministarstava (deset kantonalnih, jedno u RS i odjeljenje Brčko distrikta), koja su nadležna za obrazovanje u Bosni i Hercegovini, te o Ministarstvu obrazovanja i nauke u FBiH i Ministarstvu civilnih poslova na državnom nivou sa koordinirajućom ulogom.^{“¹⁰}

„Jedna od negativnih strana obrazovanja u BiH o kojoj se najviše diskutuje je pomanjkanje praktične komponente u nastavi i činjenica da se predaje zastarjela teorija umjesto da se provode programi pripravničkog rada, stručnog osposobljavanja i sl. Ovo svojim izjavama potvrđuju i mladi koji su učestvovali u anketi.

Tačnije, 46,5% njih navodi da nikad nisu prošli praktični ili pripravnički rad, 58% smatra da bi sa svojim stepenom stručne spreme teško a 14,9% vrlo teško našli posao. Ovo pokazuje da mladi ljudi nisu ubijeđeni da ih obrazovanje dovoljno osposobljava i kvalificuje da se adekvatno uključe u tržište rada. Zanimljivo je, međutim, primjetiti da bi 68,9% ispitanika najviše voljeli raditi u javnom sektoru, što potvrđuje sve druge ranije prikupljene podatke koji kažu da je javni sektor najpoželjniji poslodavac.

Ovo najvećim dijelom proizlazi iz činjenice da se na te poslove gleda kao na dobro plaćene i sigurne u smislu da su dugoročni (da će po mogućnosti trajati do penzije), za razliku od privatnog sektora koji je nesiguran. Činjenica da mladi na obrazovanje gledaju isključivo kao na pristupnicu dobro plaćenom poslu u

¹⁰Studija o mladima u Bosni i Hercegovini 2018/19, Freidrich Ebert Stiftung;

javnom sektoru koji ne iziskuje previše sposobnosti ili prakse bi trebala zabrinjavati društvo.“¹¹

Ovo su samo neke od komponenti koje pokazuju nekompetentnost obrazovanja u Bosni i Hercegovini bez kojeg se u suštini ne može ni očekivati realan napredak mladih u kontekstu važnosti društvenog shvatanja i aktivizma. Međutim, konkretnim koracima u pravcu unitarizacije glomaznog obrazovnog sistema bi definitivno došlo do poboljšanja situacije u tom polju.

Zaključak

Kroz ovaj rad dotakao sam se samo jednog malog dijela teme „Mladi u BiH“. Cilj tema koje sam prelazio i analizirao kroz ovaj rad jeste zapravo i bio zadiranje u tačke koje su problematične i stvaraju najveće prepreke za mlade u ovom sistemu.

Budućnost mladih u Bosni i Hercegovini je selektivna. Zavisno od političkih i društvenih dešavanja, mnogo mladih će se orijentirati i donositi odluke o svom nastavku obrazovanja ili poslovnog djelovanja. Ono što je sigurno u ovom trenutku jeste to da sistem nažalost mladima ne pruža onoliko koliko je potrebno kako bi se naraštaji koji dolaze i postaju nosioci sistema kroz nekoliko godina ili desetaka godina bili efektan oslonac u kriznim situacijama ali i plodno tlo i rasadnik ideja, malih i srednjih biznisa koji su vjerovatno i najvažniji faktor u ekonomiji jedne države.

„S obzirom na nezaposlenost i neadekvatnost obrazovnog sistema, te deprimirajuću političku situaciju u zemlji i utisak mladih da ovdje nemaju perspektive, kao i druge faktore, njihov masovni egzodus u inostranstvo se nastavio, uzrokujući smanjenje potencijalnog nataliteta društva, što se može pokazati pogubnim za budući razvoj.

Alarmantni pad nataliteta i plodnosti, te masovni odlazak mladih osoba iz zemlje čine da njeno društvo rapidno stari. Situacija se nije poboljšala ni u odnosu na kvalitet života mladih u Bosni i Hercegovini, što je, pored već spomenute nezaposlenosti, vidljivo i iz načina kako provode svoje slobodno vrijeme, njihovog

¹¹Ibid;

nezadovoljstva obrazovnim sistemom, nedostatka povjerenja, opšte frustriranošt i sl. Uprkos tome, procenat mlađih ljudi koji se aktivno uključuju u politiku, nevladin sektor ili se čak iz hobija uključuju u neke aktivnosti još uvek je zanemariv, što doprinosi njihovom lošem položaju u društvu. Nedostatak njihovog interesovanja za javni angažman, ali i osnovnog znanja o politici, značaju javnog miñenja, i sl. bi nas trebali zabrinjavati.“

Od velike je važnosti da država prepozna ovaj problem u iole pravo vrijeme kao izuzetno bitan faktor i krene djelovati u pravcu davanja sistemskih i samoodrživih rješenja koja bi mlađima ponudila održivi razvoj u Bosni i Hercegovini.

LITERATURA

1. Studija o mlađima u Bosni i Hercegovini 2018/19, Freidrich Ebert Stiftung;
2. „Građansko i političko učešće mlađih - psihološki pristup“, Dušanić, S. i dr. Banja Luka, 2017. godina.
3. http://www.mladi.gov.ba/index.php?option=com_content&task=%20view&id
4. <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/kako-se-boriti-protiv-odliva-mozgova-iz-bih>
5. Institut za razvoj mlađih - KULT;
6. <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/>